

Oriëntatietekst voor de parochiecatechese in de Nederlandse kerkprovincie

kerkelijke documentatie

COLOFON

Dit is een speciale uitgave in de reeks *Kerkelijke documentatie* (KD).

De reeks *Kerkelijke documentatie* van de afdeling Pers Et Communicatie van het Secretariaat RKK verschijnt tien maal per jaar, samen met een nummer van het blad *rkkerk.nl*

Druk:

Gregorius bv, Soest

Opmaak:

Secretariaat RKK

Kerkelijke documentatie en *rkkerk.nl* op internet:

www.rkkerk.nl

ISSN: 1871-4579

Abonnementen in Nederland

Secretariaat RKK,
Biltstraat 121
Postbus 13049
3507 LA Utrecht
tel. 030 2326911
email: abonnementen@rkk.nl

Bestellingen

tel. 030 2326909
email: bestel@rkk.nl

In België

Uitgeverij Licap bv
Guimardstraat 1
1040 Brussel
tel. 02 5099670

© 2009 Secretariaat RK Kerkgenootschap, Utrecht / Officium Catecheticum

Voorwoord van mgr. A. van Luyn en mgr. E. de Jong

INHOUD

Voorwoord	6
Inleiding	8
HOOFDSTUK 1: VAN EEN VERNIEUWD ZELFVERSTAAN VAN KERK-ZIJN NAAR EEN VERNIEUWDE CATECHESE	9
1.1 De spirituele zoektocht	9
Enkele kenmerken van onze cultuur	9
Van religie naar spiritualiteit	10
Parochiecatechese en de nieuwe situatie	11
1.2 Een vernieuwd zelfverstaan van de Kerk	13
Een missionaire Kerk	13
Op zoek naar de eigen identiteit als gelovige	14
1.3 Identiteit en de religieuze vrijheid	16
1.4 Een vernieuwde parochiecatechese	18
“Oude” en “nieuwe” parochiecatechese	19
De catechese als motor van vernieuwing in de Kerk	19
HOOFDSTUK 2: INHOUDELIJKE ANKERPUNTEN VAN DE VERNIEUWDE CATECHESE	21
2.1 Catechese als initiatie	21
Initiatie leidt binnen in het leven als christen	21
Initiatie als bijbels paradigma	22
Christus als Initiator	23
2.2 Een geïntegreerde catechese	24
Liturgie en catechese: leren en vieren	24
Catechese en diaconie: leren en doen	25
Catechese en spiritualiteit: leren en zijn	27
Kortom:	28

HOOFDSTUK 3: PRIORITEITEN VAN DE CATECHESE	29
3.1 Een levende kerkgemeenschap ontwikkelen als voorwaarde voor een vernieuwde catechese	30
Een luisterende gemeenschap	30
Een gemeenschap gevoed door de sacramenten	31
Een dragende en voedende gemeenschap	31
Een uitnodigende en verwelkomende gemeenschap	32
Concrete mogelijkheden	33
Een intergenerationele gemeenschap	35
3.2 Eerste verkondiging	36
Eerste verkondiging en evangelisatie	36
Zoeken naar aangrijpingspunten.	37
Eerste verkondiging en informatie	38
3.3 Geloofsleerlingen: catechese als leren geloven naar het model van het catechumenaat	38
Catechese en catechumenaat.	38
Catechumenaal model.	39
Mystagogie.	40
HOOFDSTUK 4: METHODISCHE ORIËNTATIES VOOR DE VERNIEUWDE PAROCHIECATECHESE: DOELGROEPEN EN AANPAK	42
4.1 De doelgroepen en hun eigen aanpak: een gedifferentieerde en permanente catechese	42
Volwassenencatechese of kindercatechese?.	43
Catechese met volwassenen	44
Catechese met kinderen	45
Catechese met jongeren	46
Gezinnen	46
School en catechese	48
Maatschappelijk gebeuren.	49
Specifieke doelgroepen in de catechese.	50
4.2 Herbronning van de sacramentencatechese	50
Een nieuwe aanpak van de sacramentencatechese	51
De initiatiesacramenten.	51
De overige sacramenten binnen een catechumenaal model	52
4.3 Nieuwe impulsen voor het catechumenaat.	54

HOOFDSTUK 5: CATECHESE EN BELEID: CATECHESEPLANNEN, OPLEIDING EN LEERMIDDELEN	55
5.1 Het diocesane niveau	55
Catechesediensten van bisdommen	55
De parochies en de veranderende structuren	56
Nieuwe bewegingen	56
De catecheten	57
5.2 Het Officium Catecheticum	58
Taakstelling	58
Opleiding	59
Materiaalontwikkeling	60
Uitwisseling en dialoog	61
Tot slot	62

VOORWOORD

In het najaar van 2004 publiceerden de Nederlandse bisschoppen *De glans van Gods woord*, een brief over de catechese. Met deze brief wilden wij de parochiecatechese in Nederland bovenaan op de agenda plaatsen. Wij hebben daarin allen die actief zijn op het gebied van de parochiecatechese dank gezegd voor hun inspiratie en inspanningen. De brief wilde tevens een gesprek op gang brengen binnen de parochiële geloofsgemeenschappen omtrent de kern van ons geloof en de manier waarop we die in onze tijd in de catechese konden overbrengen. Daarom bood de brief een reeks vragen om dit gesprek op gang te brengen. Deze handelden zowel over de eigen beleving van het geloof en de motivatie om het door te geven, als over de nieuwe richting die de parochiecatechese zou kunnen inslaan. Wij zijn iedereen zeer erkentelijk voor de vele antwoorden die we mochten ontvangen en die ons hielpen om de voorliggende tekst te schrijven.

We hebben de tekst eenvoudigweg *Oriëntatietekst voor de parochiecatechese in Nederland* genoemd. Daarmee sluiten we aan bij het *Algemeen Directorium voor de catechese* uit 1997, waarin gevraagd wordt dat er in elke kerkprovincie op het vlak van de catechese zoveel mogelijk samenwerking tussen de bisdommen zou zijn en dat er op kerkprovinciaal niveau aan instrumenten voor de catechese moet worden gewerkt. Dit kan tot uiting komen in oriëntaties die, zo zegt het Algemeen Directorium, “op de eerste plaats bestemd zijn voor hen die voor de catechese verantwoordelijk zijn en voor de catecheten. Ze maken het concept van de catechese duidelijk: haar aard, doelstelling, taken, inhouden, doelgroepen en methoden... In het algemeen vormen deze catechetische richtlijnen een grote inspiratiebron voor de catechese in de plaatselijke kerken. Het opstellen ervan wordt dan ook van harte aanbevolen. En het is des te meer van belang omdat ze een belangrijk toetsingsmiddel zijn bij de vorming van de catecheten.” (nr. 282) In de geest van deze tekst uit het Directorium kan deze oriëntatietekst begrepen worden. Er is gekozen voor de naam “oriëntatietekst” om aan te geven dat de bisschoppen een aantal gezamenlijke oriëntaties voor de catechese willen formuleren, die in de diocesen uitgewerkt worden, rekening houdend met de eigen situatie en mogelijkheden.

De parochiecatechese staat voor immense uitdagingen. De oriëntatietekst wil hierop een concreet antwoord formuleren. Doordat deze tekst gegroeid is uit een verkenning van het terrein en de concrete vragen en suggesties van de catechetische werkers, vormt hij geen abstract beleidsdocument. De theorievorming omtrent catechese die in deze brief wordt gehanteerd, is ontstaan uit de urgentie van de praktijk en wordt omgezet in concrete prioriteiten en een methode.

Daarom zijn wij er als bisschoppen van overtuigd dat deze oriëntatietekst de parochiecatechese in Nederland nieuwe zuurstof zal geven. Wij roepen alle catechetische verantwoordelijken op om met deze tekst aan de slag te gaan en de catechese van binnenuit te vernieuwen. Deze oproep formuleren wij met kracht en grote 'sense of urgency', omdat wij geloven dat de parochiecatechese een van de grote pijlers is van het kerkelijke dienstwerk en een van de grote prioriteiten voor de Kerk in ons land.

Moge onze catechese gedragen worden door gebed tot de H. Geest, op voorpraak van de Moeder van de Heer. Immers, Paus Paulus VI schreef reeds in zijn *Evangelii nuntiandi*:

“De meest volmaakte voorbereiding van de verkondiger heeft zonder de heilige Geest geen uitwerking. Zonder de heilige Geest heeft de meest-overtuigende redenering geen vat op het hart van de mens. Zonder Hem blijken de hoogst-ontwikkelde schema's, die op sociologische of psychologische grondslag berusten, al snel volkomen waardeeloos te zijn... Wij sporen alle verkondigers aan, wie zij ook mogen zijn, om zonder ophouden met geloof en vurigheid tot de heilige Geest te bidden en zich door Hem, als de beslissende ingever van hun plannen, hun initiatieven en hun evangeliseringswerk, in wijsheid te laten leiden.” (EN 75)

September 2009

Mgr. A. van Luyn, voorzitter Nederlandse bisschoppenconferentie

Mgr. E. de Jong, bisschop-referent voor catechese

INLEIDING

In deze tekst worden de grote lijnen van een vernieuwde catechese in de Nederlandse kerkprovincie aangegeven. Deze vernieuwde catechese is een antwoord op de hedendaagse religieuze en spirituele situatie. Daartoe wordt *in een eerste hoofdstuk* de catechetische verantwoordelijkheid in deze tijd geformuleerd vanuit een vernieuwd zelfverstaan van de Kerk in Nederland en wordt gepleit voor een aan de nieuwe situatie aangepaste parochiecatechese. *Het tweede hoofdstuk* biedt een aantal inhoudelijke ankerpunten aan voor deze vernieuwde catechese. *Het derde hoofdstuk* geeft de catechetische prioriteiten aan voor de komende jaren. *Hoofdstuk vier* concretiseert beide vorige naar de doelgroepen en plaatsen van de catechese. *Het vijfde en laatste hoofdstuk* beschrijft de rolverdeling van de verschillende catechetische instanties (parochie, bisdom, kerkprovincie) en de vorming van parochiecatecheten op diverse niveaus.

Daarmee wil deze oriëntatietekst een veranderingsproces in gang zetten bij de catechetische verantwoordelijken van de bisdommen. Doelstellingen van dit proces zijn:

- de catechetische verantwoordelijken aan te sporen om de gepresenteerde analyse en de aangereikte oplossingen met het eigen denken, plannen en handelen in gesprek te brengen
- de bisdommen op te roepen om in elk diocees deze oriëntatielijnen om te zetten in een catechetisch plan en catechetische praktijken, rekening houdend met de eigen noden en situaties
- methodemakers voor de parochiecatechese criteria aan te reiken die de oriëntatielijnen concretiseren voor de verschillende domeinen van de parochiecatechese
- samenwerking te bevorderen tussen alle verantwoordelijken op het gebied van de parochiecatechese en de vorming om gezamenlijk de uitdaging aan te gaan en de krachten en middelen te bundelen

HOOFDSTUK I: VAN EEN VERNIEUWD ZELFVERSTAAN VAN KERK-ZIJN NAAR EEN VERNIEUWDE CATECHESE

1.1 De spirituele zoektocht

In de brief *De glans van Gods woord* schreven wij: “Mensen kiezen nu veeleer zelf hun eigen overtuigingen en de wegen die ze willen volgen op levensbeschouwelijk vlak. Het christelijk geloof is in onze samenleving een levensbeschouwing naast vele andere. Tradities en instituties hebben bovendien niet langer zonder meer gezag. Ook binnen de Kerk hebben wij te maken met een grote variëteit aan betrokkenheid... We hebben kortom te maken met een veelkleurig pallet waar de pastoraal en de parochiecatechese rekening mee moeten houden.” Men kan dit het “*realiteitsprincipe*” van elk pastoraal handelen en de catechese in het bijzonder noemen. Catechese is een proces van transformatie: ze wil de Blijde Boodschap overbrengen in deze concrete wereld van vandaag. Zoals God mens werd in deze wereld door de incarnatie, zo wordt ook het geloof telkens weer geïncarneerd in elke tijd.

Enkele kenmerken van onze cultuur

Catechese veronderstelt dus een analyse van de cultuur en de manier waarop mensen deze beleven.¹ Er zijn heel wat analyses gemaakt van hoe mensen vandaag denken en handelen. Mensen gaan veel meer dan vroeger op zoek naar hun eigen levensbeschouwing. Sommigen beslissen deze zoektocht niet te gaan, anderen kiezen voor soms militant atheïsme. Dat mensen op zoek gaan naar de zin van hun leven is op zich een positieve zaak, die de religie op een nieuwe manier kan helpen ontdekken. Deze nieuwe kijk kan men “de spirituele zoektocht” noemen, die in de plaats is gekomen van het volgen van een bepaalde

1. Vgl. Algemeen Directorium voor de catechese, nr.279. Zie ook Gaudium et Spes nr.4: “Wil de Kerk deze taak kunnen vervullen, dan moet zij voortdurend de tekenen van de tijd bestuderen en ze trachten te verklaren in het licht van het Evangelie, om zo, op een voor iedere generatie verstaanbare wijze, antwoord te kunnen geven op de eeuwige vragen van de mensen omtrent de zin van het tegenwoordige en toekomstige leven en hun onderlinge verhouding. Het is daarom nodig, dat wij de wereld, waarin wij leven, met haar verwachtingen, haar idealen en haar vaak dramatische trekken, leren kennen en begrijpen. Enkele meer markante trekken van de moderne wereld kunnen als volgt worden omschreven.”

godsdienst. Maar er is meer dan deze breuk met de geïnstitutionaliseerde godsdiensten. Ook de opvatting van religie is veranderd onder invloed van het individualisme. Op spiritueel vlak betekent dit dat zelfverwerkelijking, bezorgdheid om authenticiteit, geluk in het ondermaanse, effectiviteit en pragmatisme de voornaamste kenmerken zijn van het religieuze aanvoelen van de hedendaagse mens. Eerder dan van atheïsme kan men spreken van een nieuwe vorm van religie, waarin het individu zelf zijn geloofsovertuiging à la carte bepaalt in een zogenaamde *believing without belonging*-houding. Elementen uit diverse religies en tradities worden uit hun context gehaald en ingepast in het eigen systeem. Hierdoor ontstaan er in de ogen van gevestigde godsdiensten onbegrijpelijke contradicties: bijvoorbeeld mensen die zich katholiek verklaren en geloven in reïncarnatie. Dit gaat samen met *autovalidering*: mensen verantwoorden hun religieuze overtuigingen niet vanuit een traditie maar vanuit henzelf.

Daarbij komt dat de globalisering haar effect heeft op de religieuze beleving. Er komen allerlei ideeën op de “markt” en als die passen binnen de genoemde nieuwe religieuze tendens worden ze opgenomen. Hoe verschillend ze ook mogen zijn, toch worden ze onder de gemeenschappelijke noemer van zelfrealisatie en een ‘goed gevoel’ gebracht. Ondanks een haast onmenselijke zakelijkheid en economisering - en misschien juist daarom - blijft de religie overal duidelijk aanwezig.

Van religie naar spiritualiteit

In deze nieuwe situatie is ook een nieuw godsbeeld ontstaan: het is een “onpersoonlijk” beeld - in ons taalgebied het ‘ietsisme’ genoemd. Het goddelijke wordt steeds meer iets dat “in de mens” zit. Meditatie en allerlei technieken zoeken naar een goddelijke kern in het ‘zelf’ en kennen veel succes. De aandacht voor de mystiek kan men wellicht van hieruit verklaren. Er is een zekere angst voor of zelfs afkeer van een dogmatisch of metafysisch spreken over God. Dat wordt als te ‘zeker’ ervaren. Men wil liever over het mysterie spreken, het onzeggbare, dat voor iedereen een andere invulling kan krijgen.

In de recente pastoraalsociologie spreekt men daarom liever van de terugkeer van de spiritualiteit dan van de religie. Religie is immers een geheel van opvat-

tingen, rituelen en praktijken. Spiritualiteit is eerder een houding dan een systeem. In deze zin is spiritualiteit – eerder dan religie – zelfs een ‘megatrend’: spiritualiteit verschijnt opnieuw in andere domeinen zoals de wetenschap, de politiek en de therapie. Ze is wel biografisch-individueel, maar zelden politiek geëngageerd. Mensen zijn vooral op zoek naar spirituele troost en welbehagen.

Daarbij komt dat wij ook op socio-economisch vlak in een zeer mobiele en daardoor ook wat beangstigende wereld leven. Het individu heeft steeds minder vat op deze socio-economische, geglobaliseerde processen. Dat versterkt de individualisering van de religie. Maar het heeft ook tot gevolg dat er een verhoging is van de druk op het relationele leven. Mensen zoeken hun heil in de partnerrelaties, waardoor die meer spanningen te verwerken krijgen. Ze zijn immer de enige “veilige” cocon in de overweldigende wereld.

De multireligieuze samenleving tenslotte heeft de visie op de gevestigde godsdiensten beïnvloed. Enerzijds zijn er zo meer spirituele bronnen beschikbaar, anderzijds heeft de religieuze motivatie waarop sommige fundamentalistische stromingen zich beroepen irritatie en zelfs angst veroorzaakt. Godsdienst wordt daardoor een ambivalent begrip.

Parochiecatechese en de nieuwe situatie

Mensen gaan vandaag steeds meer hun eigen weg: ze schrijven hun eigen biografie. Dit wordt gecombineerd met het onafhankelijker worden van de traditionele sociologische groepen. De zgn. *global village* – de wereld is ons dorp – maakt dit paradoxaal genoeg nog sterker: de wereld wordt een dorp, maar tegelijk is er door de globalisering een dusdanig grote hoeveelheid van gedachten, ideeën en zingevingssystemen dat mensen het moeilijk hebben om nog een levensbeschouwelijke identiteit te verwerven.

In het nieuwe model van parochiecatechese zullen we rekening moeten houden met de nieuwe situatie. In onze samenleving staat het individu centraal, met zijn eigen biografie en zijn vrijheid. Zingeving wordt het resultaat van een persoonlijke zoektocht, waarin ook de tijd een nieuwe dimensie krijgt ten opzichte van de vroegere samenleving: men “neemt de tijd”, het eigen ontwikkelingsstra-

ject is de leidraad van de religieuze weg. Anders dan vroeger stellen mensen hun beslissingen vaak uit en spinnen ze de ontwikkelingsmomenten uit over langere periodes. Niettemin is de vraag naar de betekenis en de diepte van het leven onder allerlei vormen zeer sterk aanwezig. Precies doordat de individuele zoektocht centraal staat, worden mensen uitgedaagd hun eigen leven in zijn particulariteit zin te geven. Dat roept de vraag bij hen op welke betekenis de zingevende systemen voor hen hebben. Op die weg ontmoeten zij ook het christendom. Maar dit christelijk geloof moet hen ook verschijnen als relevant.

De herontdekking van de religie in de vorm van spiritualiteit betekent voor het pastorale handelen van de Kerk een uitdaging en een kans. Wie bijvoorbeeld met doopcatechese bezig is ervaart, hoe belangrijk mensen het vinden dat hun kind een “persoonlijke” aanpak krijgt. In catechese met volwassenen zien catecheten hoe wezenlijk het voor mensen is als ze hun eigen beleving ernstig genomen weten. Eenzelfde fenomeen zien we op andere pastorale velden. Dit schept nieuwe mogelijkheden voor een open en uitnodigende dialoog. Doordat wij als katholieke Kerk niet meer de enigen zijn die aan “zinverstrekking” doen, is de vanzelfsprekendheid van geloven, en dus van catechese geven, weggevallen. Dat opent echter kansen voor een nieuwe manier van catechetisch handelen en nieuwe catechetische praktijken. Er is een andere communicatie mogelijk, veel minder getekend door vooroordelen, macht of wederzijdse uitsluiting. Wij worden daarin als Kerk in de eerste plaats uitgedaagd om onze eigen geloofsbeleving te (her)ontdekken en missionair in deze wereld te gaan staan. Daarbij moeten we oog hebben voor de zoektocht die schuilgaat achter de “nieuwe” vormen van religie. Zonder haar kritisch oog te verliezen, wordt de Kerk uitgenodigd om op zoek te gaan naar het verlangen naar geluk dat in iedere mens leeft. We moeten daarbij opletten geen stereotiepen te gebruiken voor de cultuur van vandaag. Kenmerkend voor het pluralisme is immers ook, dat in onze cultuur meerdere stromingen bestaan, die bij nader inzien een complexer beeld geven dan men aanvankelijk ziet. Ieder die in gesprek gaat met mensen over zingeving en geloof kent dit fenomeen. Soms lijkt het wel alsof wij als christenen in de hedendaagse maatschappij alleen negatieve elementen zien. We moeten op zoek durven gaan naar het positieve in deze samenleving. Vaticanum II formuleerde het zo: “Het volk Gods leeft in het

vaste geloof, dat het geleid wordt door de Geest van de Heer, die het heelal vervult. Daarom tracht het in de gebeurtenissen, behoeften en verlangens, die het deelt met de andere mensen van onze tijd, te onderscheiden, wat daarin de echte tekenen zijn van Gods aanwezigheid of Gods plan. Het geloof immers doet alles zien in een nieuw licht en openbaart ons Gods bedoeling aangaande de roeping van de mens in heel haar volheid, en wijst ons zo de weg naar oplossingen, die volledig menselijk zijn”.² En in *Catechesi Tradendae* zegt paus Johannes Paulus II: “Evenals van de evangelisatie in het algemeen, kunnen we ook van de catechese zeggen dat de bedoeling ervan is, de kracht van het evangelie aan te brengen in het hart van de menselijke cultuur en in de verschillende cultuurvormen.”³

1.2 Een vernieuwd zelfverstaan van de Kerk

Een missionaire Kerk

Wellicht de boeiendste en spannendste uitdaging voor de Kerk en de plaatselijke kerkgemeenschappen is het zichzelf herdefiniëren en herontdekken vanuit een vernieuwd zelfverstaan. We kunnen dit zelfverstaan het best omschrijven met de term *missionair*. Dit adjectief kan voor misverstanden zorgen, wanneer men onder missionair zou verstaan een soort opdringerigheid of proselitisme. Dat bedoelen wij uiteraard niet. Met missionair drukken wij het besef uit dat de Kerk in deze wereld gezonden is om te dienen. Deze dienst bestaat er ten diepste in, het Goede Nieuws van Gods heil en verlossing in deze wereld te verkondigen in woord en daad. De sociologische positie van de Kerk heeft als voordeel dat wij als Kerk niet langer een maatschappelijk gegeven zijn en daardoor uitgedaagd worden om onszelf als een gemeenschap met een ‘missie’ te herontdekken.

2. Gaudium et Spes, nr.11, zie ook nr. 4 : “Wil de Kerk deze taak kunnen vervullen, dan moet zij voortdurend de tekenen van de tijd bestuderen en ze trachten te verklaren in het licht van het Evangelie, om zo, op een voor iedere generatie verstaanbare wijze, antwoord te kunnen geven op de eeuwige vragen van de mensen omtrent de zin van het tegenwoordige en toekomstige leven en hun onderlinge verhouding. Het is daarom nodig, dat wij de wereld, waarin wij leven, met haar verwachtingen, haar idealen en haar vaak dramatische trekken, leren kennen en begrijpen. Enkele meer markante trekken van de moderne wereld kunnen als volgt worden omschreven.”

3. Catechesi Tradendae, nr. 53.

Deze missionaire roeping beseffen wij wellicht nog niet ten volle. Onze Kerk is toe aan een heuse paradigmawisseling: een verandering in de manier waarop wij ons als kerkgemeenschap vandaag in de cultuur begrijpen en de manier waarop we in deze cultuur en samenleving gaan staan. De bestaansreden van de Kerk is de verkondiging van het evangelie.⁴ Door middel van de Kerk wil Christus zelf in deze wereld binnentreden en mensen uitnodigen in Zijn leven te delen, in Zijn relatie tot de Vader binnen te gaan. Daarmee verkondigt de Kerk met vreugde dat God in Jezus Christus alle mensen bevrijding toezegt en betekenis geeft aan elk menselijk leven en de hele geschiedenis. Zo wil de Kerk gids zijn op de weg naar een bestaan dat vanuit dit geloof leeft in liefde en uit hoop.

Dit betekent dat de Kerk en de kerkgemeenschappen beseffen hoe zij uit de handen van de Vader, door de Zoon en in de Geest leven. De missionaire Kerk beleeft haar zending in de eerste plaats als een roeping om zichzelf voortdurend te bekeren en te laten missioneren door Hem die haar ten leven riep. Haar missionaire opdracht naar de mensen van deze tijd vindt hierin zijn diepe wortels. We kunnen onze zending slechts vervullen in de mate dat we onszelf steeds meer open stellen voor God en zijn werk in de mensen en de wereld. Missionair zijn betekent daarom vanuit het zich geroepen en gezonden voelen door Christus, zijn boodschap te verkondigen als weg naar leven. Missionaire Kerk-zijn heeft daarom ook essentieel met evangelisatie te maken. Wij laten ons telkens weer door Christus evangeliseren als kerkgemeenschap. Tegelijk willen we zelf evangeliseren, met de deemoed én de kracht van de boer in de parabel van de zaaier, die weet dat hij slechts kan geven wat hij ontvangen heeft, maar die dit ook wil delen met anderen.

Op zoek naar de eigen identiteit als gelovige

Om een missionaire Kerk te worden, is het nodig dat wij als gelovigen eerst zelf ontdekken wat ons geloof inhoudt en hoe wij dit geloof kunnen verbinden met de vragen van de hedendaagse mens, zijn leefwereld en zijn vragen. Wij ervaren als christenen niet zelden moeilijkheden om de vragen die mensen van-

4. Cf. Evangelii nuntiandi, nr. 14.

daag stellen in gesprek te brengen met het geloof. Soms hebben we als gelovigen het gevoel dat het geloof antwoorden geeft op vragen die mensen zich niet stellen. Of we hebben de indruk dat mensen zich helemaal niet interesseren voor deze antwoorden en elders op zoek gaan. Daarbij is ook de taal vaak een handicap. Mensen hebben vandaag meer oog voor de onkenbaarheid van God, het mysterie. Daarom gaan ze veel minder makkelijk over tot dogmatisch taalgebruik. Ze spreken liever over God als een kracht, of een iets. Daarnaast is er ook een soort collectief geheugenverlies opgetreden. Velen kennen de betekenis van begrippen uit de katholieke traditie nog nauwelijks.

Niettemin mogen wij de laatste jaren heel wat positieve ervaringen meemaken. Geloofsgesprekken ontstaan wanneer mensen zich levensvragen stellen en in gesprek komen met gelovigen. Als wij dergelijke ervaringen analyseren, merken wij dat er twee elementen in mee spelen. Ten eerste is er het besef van de eigen identiteit als christen in deze wereld. Het spreekt vanzelf dat wij als christenen niet met mensen van vandaag in de samenleving zoals ze nu is in contact kunnen treden, als we niet zelf de band tussen ons geloof en ons concrete leven hebben doorvoeld en doorleefd. Ten tweede is het voor christenen in deze tijd niet altijd even gemakkelijk om de eigen identiteit te verwoorden en te ervaren. Wie zijn wij als christenen en hoe ervaren wij onszelf in de wereld? Wat is het eigene van dit christelijke levensproject en hoe geeft het zin en betekenis aan het hele leven? Deze vragen hebben wij reeds gesteld in onze brief over catechese. Opvallend was hoe heel wat mensen hiermee aan de slag zijn gegaan en ervaren hoe zij in het herontdekken van hun persoonlijk geloof in hun eigen leven tot verdieping kwamen. Deze innerlijke herbronning is wezenlijk wanneer wij onze Kerk missionair willen beleven.

Maar identiteit kan niet zonder een open dialoog met de hedendaagse vragen. In de vraag naar de verhouding tussen dialoog en identiteit is maatgevend hoe wij aan de ene kant zelfbewustzijn in geloof kunnen ontwikkelen én aan de andere kant met een open houding de concrete, actuele wereld tegemoet kunnen treden.⁵ Dit veronderstelt dat gelovigen op een warme en positieve manier in het leven van vandaag staan. Als gelovigen leven we *van harte* in deze wereld, die ons door God is geschonken in de geest van de uitspraak van

Augustinus: “Wij zijn de tijd: zoals wij zijn, zo is de tijd, onze tijd.”⁶ Het is geen vruchtbare weg ons te verliezen in eindeloze cultuurkritiek of klachten over de morele achteruitgang. God is mens geworden in deze wereld als een teken dat Hij deze wereld liefheeft. We zijn als christenen geroepen deze menswording in elke tijd, in elke cultuur te zien gebeuren en mee te voltrekken. De christen mag zonder angst, maar integendeel met de blik van de liefde naar de wereld en de mensen toegeaan. Hij legt getuigenis af van de hoop die in hem leeft.⁷ Een Kerk die zich als missionair ervaart, wordt op die manier een plaats waarin de liefde van God concreet aanwezig is.

1.3 Identiteit en de religieuze vrijheid

Missionair Kerk-zijn en de herontdekking van onze identiteit als christen in deze wereld enerzijds en de erkenning van de religieuze vrijheid van ieder mens anderzijds sluiten elkaar in. Wezenlijk voor de dialoog met de mens en de wereld van vandaag is de erkenning van de vrijheid van de mens en diens religieuze vrijheid. In het decreet *Dignitatis humanae* zegt het Tweede Vati-

-
5. De term “propositio”, in het Nederlands enigszins onvolledig vertaald als “voorhouden” wordt door de Franse bisschoppen als leidende term gebruikt voor de verhouding identiteit – dialoog. Zie: *Het geloof voorstellen in deze tijd*, Katholieke documentatie, 1997. Reeds in Gaudium et Spes vinden we de term “propositio” aan het begin van de constitutie: “Want de gemeenschap van Christus’ leerlingen bestaat uit mensen, die, in Christus verenigd, door de Heilige Geest worden geleid op hun pelgrimstocht naar het Koninkrijk van de Vader en die de opdracht hebben om de heilsboodschap aan allen door te geven (enigszins onnauwkeurige vertaling van ‘nuntium salutis omnibus proponendum acceperunt)”. Verder geeft de constitutie zeer goed aan hoe deze dialoog bedoeld is. “Laten wij ons zelf niet bedriegen met een valse hoop! Want als men de vijandschap en haat niet aflegt en geen duurzame en eerlijke verdragen sluit voor een universele vrede in de toekomst, zal de mensheid, die reeds in ernstig gevaar verkeert, misschien eens, ondanks haar ontzagwekkende wetenschap, het noodlottig ogenblik moeten beleven, waarop haar geen andere vrede meer overblijft dan de huiveringwekkende vrede van de dood. Maar terwijl de Kerk van Christus, die ten volle de angst van deze tijd meebeleeft, dit zegt, blijft zij toch vervuld van sterke hoop. Zij wil aan onze tijd telkens opnieuw, te pas en te onpas, de boodschap van de apostel voorhouden (Latijn: proponere): “*Dit is de gunstige tijd*” voor een innerlijke omkeer, “*dit is de dag van het heil*”.
 6. ‘Waarom zijn wij bedroefd en maken we ons beklag bij God? Men zegt: omdat de wereld slecht is. Maar wat is een slechte wereld? Toch niet de hemel of de aarde, of het water? Toch niet de vissen, of de vogels of de bomen? Die zijn alle goed. Maar slechte mensen maken de wereld slecht. En goede mensen maken de wereld goed. Wij zijn de tijd: zoals wij zijn, zo is de tijd, onze tijd.’ (Preek 80:8; *Patrologia Latina* 38.498)
 7. 1 Pe,3,15.

caans Concilie: “De waarheid (van het geloof) moet echter worden gezocht op een wijze die is aangepast aan de waardigheid van de menselijke persoon en aan zijn sociale natuur, namelijk in vrij onderzoek, met behulp van leer-gezag of onderricht, van gedachtewisseling en dialoog waardoor de een aan de ander de waarheid uiteenzet die hij heeft gevonden of meent te hebben gevonden, om elkaar aldus wederzijds te helpen bij het zoeken naar de waarheid; heeft men haar gevonden, dan moet men haar met een persoonlijke instemming standvastig aanhangen.”⁸ Paulus VI verwoordde hetzelfde thema aldus: “...eerbied hebben voor de godsdienstige en geestelijke situatie... eerbied voor hun ritme; niemand heeft het recht hen al te zeer op te jagen. Eerbied voor hun geweten en overtuigingen, die niet op ruwe wijze behandeld mogen worden. Een ander teken van deze liefde is de zorg om de ander niet te kwetsen – vooral als hij zwak is in het geloof – door beweringen die voor reeds ingewijden misschien wel duidelijk zijn, maar die voor de ongelovigen een bron van verbijstering en ergernis kunnen zijn, als een wond in de ziel.”⁹

De ander moet zich gewaardeerd voelen om wie hij is. In catechese is het van wezenlijk belang dat de mens die wij er ontmoeten zich ernstig genomen voelt en gewaardeerd voelt in zijn eigen leven en de plek waar hij staat. Geloof heeft te maken met uitnodiging, met genade die volgens Franciscus van Sales ons aanraakt met zachtheid, zodat onze geest erdoor beweegt. Ook dit hoort tot het besef van een missionaire Kerk: het zijn niet wij die de ‘eersten’ zijn: in ieder mens is God zelf reeds aan het werk. Dat betekent niet dat wij deze vrijheid niet mogen appelleren en zelfs uitdagen en in gesprek brengen met het geloof. Maar dit gebeurt steeds in respect voor de vrijheid van de ander en de erkenning van zijn eigen weg. Op die manier ontstaat een echte en open dialoog die de ruimte schept waarin wij als christenen onze overtuiging kunnen uitspreken, waarin deze ook beluisterd zal worden, en waarin God “zijn gang” kan gaan.

8. *Dignitatis humanae*, nr.3.

9. *Evangelii nuntiandi*, nr. 75.

1.4 Een vernieuwde parochiecatechese

Wanneer wij ons Kerk-zijn in Nederland beleven als een missionaire, evangeliserende gemeenschap en onze identiteit herontdekken, dan zal dit op het vlak van de catechese een drastische vernieuwing tot gevolg hebben. Wij zullen onze parochiecatechese van binnenuit kunnen vernieuwen, wanneer we ze enten op die grote uitdaging Gods boodschap in deze wereld te verkondigen, voor mensen van deze wereld. Net zoals het kerkverstaan voor een paradigmawissel staat, zo is het ook met de parochiecatechese. Dat betekent dat het oude model plaats zal moeten maken voor een nieuwe dynamiek, gedragen door het missionaire zelfverstaan van de Kerk.

“Oude” en “nieuwe” parochiecatechese

In het “oude model” van parochiecatechese wordt verondersteld dat er al een geloofsachtergrond is bij de ouders en de kinderen, die dan verbijzonderd wordt in catechetische momenten. Dit type van catechese is verbonden met een leeftijdstraject en veelal met de voorbereiding op de sacramenten. In de praktijk betekent dit vooral kindercatechese, gebonden aan een bepaalde leeftijd waarop een sacrament wordt toegediend (eerste communie en vormsel) en een beetje catechese met ouders rondom doopsel en vormsel. Daarnaast is er de catechese rond de aanvraag van het sacrament van het huwelijk. Daarmee houdt het in veel gevallen op. Door het verdwijnen van de geloofsachtergrond en het steeds meer ontbreken van geloofsopvoeding in de school en geloofsopvoeding in het gezin, is deze uitgangssituatie aan het verdwijnen of is ze reeds verdwenen. In de reacties op de brief *De glans van Gods woord* verwoordden vele catecheten hierover hun onbehagen. Zowel de kinderen als de ouders zijn op het vlak van geloof niet zelden een onbeschreven blad, of hun kennis en achtergrond is minimaal en fragmentair, waardoor de sacramentencatechese geen fundament heeft om op te bouwen.

Binnen de parochiecatechese zien we dat het oude model nog wel bestaat, maar met rasse schreden plaatsmaakt voor een nieuw model. Alles wijst erop dat wij in de parochiecatechese een omslag in ons denken nodig hebben, gedragen door de omschakeling van een cultuurkerk naar een missionaire

Kerk. We merken duidelijk dat de oude vorm van parochiecatechese in een aantal gevallen nog wel functioneert, maar dat ze in de veranderde samenleving en haar nieuwe vragen, ook op religieus vlak, niet voldoet.

De catechese als motor van vernieuwing in de Kerk

De Kerk ervaren als een missionaire, evangeliserende gemeenschap, werpt een nieuw licht op de catechetische verantwoordelijkheid van de kerkgemeenschap. Onze gedachten en praktijken rondom parochiecatechese vragen een diepgaande reflectie om te zoeken naar een antwoord op de uitdagingen waarvoor zij vandaag staat. Vanuit deze reflectie kan een catechetisch kader worden aangereikt om de parochiecatechese een nieuwe dynamiek te schenken. Er is zoals gezegd heel veel inzet en enthousiasme, maar ook leven er grote vragen over inhoud, methode en organisatie van de catechese.

De catechese staat voor een grootse taak: zij moet de overgang realiseren van een voornamelijk instructieve vorm van doorgeven van het geloof tussen de generaties naar een evangelisch-missionaire manier van aanreiken van het geloof dat de traditionele catechese aanvult en tegelijk ook vernieuwt.

Daartoe is de zelfverving van de Kerk als missionaire gemeenschap de sleutel tot het juiste verstaan van de catechetische verantwoordelijkheid van elke gemeenschap. Deze kan de parochie zijn, maar als wij onszelf als missionair verstaan, betekent dit ook dat catechese in meerdere contexten en gemeenschappen zal gebeuren, ook buiten de traditionele kerkelijke structuren. We denken aan scholen, verenigingen, gespreksgroepen, culturele activiteiten, groepen in het categoriale pastoraat... Door de missionaire dynamiek treedt de catechese uit haar "vakje" in het pastoraat. Catechese kan een laboratorium worden van het nieuwe zelfverstaan van de Kerk in de wereld van vandaag. Een vernieuwing van de parochiecatechese biedt de hele kerkgemeenschap de mogelijkheid tot groei van een "passieve" plaatselijke gemeenschap naar een actieve gemeenschap van gelovigen, die de catechetische verantwoordelijkheid samen draagt, waarbij ze zich zelf ook telkens weer laat catechiseren. Zoals de Kerk zelf voortdurend bekering en evangelisering nodig

heeft, zo heeft zij ook behoefte om zelf gecatechiseerd te worden en van daaruit haar catechetische verantwoordelijkheid als gemeenschap op te nemen.

Het is ook duidelijk dat in dit nieuwe perspectief gelovigen ondersteund worden om hun geloof voortdurend te verdiepen en zuurstof te geven. Daartoe zal catechese meer dan ooit de kern van het christelijke geloof verhelderen en dit in dialoog met de concrete wereld van vandaag. Ook zal de eerste verkondiging essentieel deel gaan uitmaken van de catechese. Tegelijk zal de catechese nieuwe vormen en ruimtes moeten zoeken om haar boodschap op een gedifferentieerde wijze te brengen. In de volgende hoofdstukken zullen we daar uitgebreid op terugkomen.

HOOFDSTUK 2: INHOUDELIJKE ANKERPUNTEN VAN DE VERNIEUWDE CATECHESE

De laatste jaren zijn in verschillende landen documenten verschenen omtrent parochiecatechese en is er gezocht naar nieuwe modellen. In dit hoofdstuk reiken wij de catechetische ankerpunten aan die noodzakelijk zijn om de parochiecatechese inhoudelijk te vernieuwen. In *De glans van Gods woord* wordt parochiecatechese in deze tijd omschreven als “het zich laten doordringen van het leven dat wij ontvangen hebben in Christus en het door laten stromen naar de wereld rondom ons”. Deze omschrijving laat zien hoezeer het christelijk geloof een relatie is met Christus. Vóór de vraag ‘wat we geloven’ komt de vraag in ‘wie wij geloven’. Tegelijk verbindt deze omschrijving de herontdekking van de Kerk als missionaire gemeenschap met de catechetische activiteit. Parochiecatechese krijgt daarin een nieuwe dynamiek, die we als *initiatie* kunnen karakteriseren.

2.1 Catechese als initiatie

Initiatie leidt binnen in het leven als christen

In de antropologie wordt de term initiatie gebruikt om het proces aan te geven waarbij iemand uit een bepaalde cultuur wordt binnengeleid in de kern en het mysterie van deze cultuur. Hij ontvangt de sleutel tot het bestaan. Catechese is een dergelijke beweging. Het gaat daarbij niet om ingewikkelde of esoterische mysteries. Wel ontdekt de intredende gelovige als het ware het mysterie van het gelukke leven. De kern hiervan is, zoals de eerste christenen ons zo op het hart drukken, dat Jezus geleden heeft, gestorven is, begraven, verzen en verschenen (1 Kor 13, 4-8). De doop verbindt ons met dit mysterie. In dit proces worden christenen ingeleid en catechese is een levenslange inspanning om zich bewust te worden van dit geheim en dit bewustzijn daadwerkelijk om te zetten in de concrete levenservaring. Het *Paasmysterie en de doop* vormen daarom de kern van de catechese. Ze zijn de inhoudelijke ruggengraat van elke verkondiging

en elk catechetisch proces. Ze leiden de mens binnen in de relatie met Christus en zo in het Leven zelf.

Initiatie betreft het hele menselijke bestaan in al zijn aspecten, lichamelijk en geestelijk. Initiatie is dus niet enkel een kwestie van leren. Het gaat om het geheel van kennen, voelen, bidden en handelen. Initiatie als wordingsproces van de hele mens doet ook recht aan het belang dat in deze tijd aan het individu gehecht wordt. Initiatie beziet het komen tot en het groeien in geloof immers als een biografisch gebeuren, waarin het leven van de concrete mens narratief, vierend en handelend wordt verbonden met het geloof in Christus. In dit proces wordt de hele mens verwelkomd en gerespecteerd in zijn eigen bestaan, zijn eigen stappen en in de tijd die hij neemt.

Tegelijk bevat deze initiatie een *objectief element*: de Bijbel en de traditie die levend worden en die doorgegeven worden binnen de kaders van het leergezag. Initiatie is een permanent dialogaal proces tussen het leven van het individu en de levende traditie van de Bijbel en het leergezag. Deze dialoog maakt de initiatie tot een creatief proces waarin degenen die eraan deelnemen in de echte zin van het woord iets nieuws ontdekken en erin gaan leven. Catechese opvatten als initiatie lijkt ons een goede sleutel om de identiteit van het christelijk geloof met de hedendaagse mens in gesprek te brengen en zo de weg te banen naar een leven in Christus.

Initiatie als bijbels paradigma

Het gelovig worden, het groeien in dit geloof en ontdekken wie God is en welk antwoord de mens op zijn roep tot heil kan geven, vormt in de Bijbel een centraal thema. Vanaf het begin, bij de schepping, wordt de mens geroepen om met God op weg te gaan. Abraham wordt reeds door Paulus als het prototype van de gelovige gezien. Hij trekt weg uit zijn land, naar het land dat God hem wijzen zal. Als een metafoor doordrenkt het thema van de reis en de tocht de Bijbel. Op deze reis ontdekken de protagonisten, het volk van Israel, dat God met hen onderweg is, maar onderweg sneuvelen ook heel wat valse godsbeelden. God openbaart zich geleidelijk. De hele Bijbelse geschiedenis laat zien hoe de God van Israel nabij is, soms onverwacht. Ook als de tijd van de Messias

gekomen is, is het voor velen nog niet duidelijk wie en hoe God is. Pas wanneer de leerlingen op de roep van Jezus ingaan en met Hem meegaan – *kom mee om het te zien*¹⁰ – wordt het mogelijk te geloven dat Hij de Redder is. Dan nog moeten de apostelen een hele weg gaan, door hun ontgoocheling en angst op Golgotha via de verrijzenis naar Pinksteren. De Bijbelse dynamiek is dus de leidraad van de opvatting van catechese als initiatie.

Christus als Initiator

Een Kerk die zich als gezonden ervaart door Christus zelf, beseft ook dat deze Jezus Christus zelf de initiatiefnemer is. Catechese heeft tot taak de mens niet enkel in contact te brengen met de boodschap van Christus, maar wil de mens in de eerste plaats laten binnentreden in de intimiteit van de relatie met Christus.¹¹ De Kerk ervaart het als haar roeping mensen hiernaartoe op weg te zetten. Van de kerkvader Tertullianus is de gevatte uitspraak: “je bent niet als christen geboren, je wordt het.”¹²

Meer dan ooit beseffen we dat christelijk geloven *een weg van wording* is. Deze gedachte is zeker niet nieuw. Reeds van bij het begin van het christendom werden de gelovigen ‘mensen van de weg’ genoemd. Het model van de catechese is een voortdurend op weg gaan met Christus. Meer nog: Christus is zelf Degegene die aan het absolute begin van elke geloofsweg staat en op deze weg meegaat. “Ik ben de weg, de waarheid en het leven.” (Joh 14,6) De gelovige is steeds op weg om in “de diepte, de breedte en de hoogte” te zoeken naar God, zodat hij de liefde van Christus mag ervaren en zijn hele wezen steeds meer doordrongen wordt van die liefde en ermee volstroomt, terwijl ze ons steeds overstijgt. Dat betekent dat de geloofsweg een permanent ingeleid worden, ontvangen, verdiepen, en opnieuw ontvangen is van Christus. Daarom stellen we voor te spreken over catechese als een *permanent proces van initiatie*.

10. Joh 1,39.

11. Catechesi Tradendae, 5.

12. Ap 18, ook geciteerd in Bisschoppen van België, *Volwassen worden in geloof*, 2006 en Duitse bisschoppenconferentie, *Katechese in veränderter Zeit*, 2004.

Samengevat betekent initiatie letterlijk: inleiding, inwijding. Initiatie is een proces waarin de christelijke gemeenschap iemand binnenleidt in een nieuw leven – het leven in Christus – dat zij zelf doorgeeft, maar waarin zij zelf ook telkens opnieuw geïnitieerd wordt. Initiatie is daarom een proces dat elke christen voortdurend opnieuw beleeft omdat zijn/haar geloof nooit af is en hij altijd nieuwe horizonten en inzichten ontdekt. Catechese wil deze initiatie mogelijk maken.

2.2 Een geïntegreerde catechese

Catechese is geen eiland. Zij maakt integraal deel uit van het kerkelijke leven en wil dit in al zijn geledingen ontsluiten. Daarom is er een natuurlijke band tussen de catechese en de andere domeinen van het kerkelijke leven: liturgie (vieren), diaconie (doen) en spiritualiteit (leven/zijn). Hierin is initiatie de sleutel: catechese leidt ons binnen in “het” leven.

Liturgie en catechese: leren en vieren

In het geloof speelt de liturgie een wezenlijke rol. Toch gebeurt het dat catechese en liturgie gescheiden leven. Uiteraard is catechese geen liturgie en liturgie geen catechese. Maar catechese en liturgie kunnen niet zonder elkaar. Een catechese zonder liturgie is geen kerkelijke catechese. Catechese opvatten als initiatie betekent dat wij in het hele leven van de christen en de Kerk willen initiëren, en dus ook in het liturgische leven.

Liturgie heeft een initiërende functie. De liturgie viert de opname en het wonen in een nieuw leven, een nieuw bestaan. Het meest uitgesproken gebeurt dit in de doop en de eucharistie. De liturgie markeert dit moment van opname in het sacrament van de doop, maar herhaalt het telkens bij de eucharistie. Initiatie heeft expressie nodig, die in de liturgie gevonden wordt. De liturgie heeft er dus alle belang bij dat de catechese initieert in het leven van de christen en de catechese dat zij de liturgie als een wezenlijk deel van haar proces ontdekt.

Het liturgische jaar vormt een organische leidraad voor de catechese. Het brengt de mens immers op een narratief-liturgische manier binnen in de wereld van het geloof en heeft daardoor een sterk initiërend karakter. Concreet kan dit zich uiten in liturgische catechese, d.w.z. catechese over de liturgie, die de liturgie ook voorbereidt. De liturgie biedt tevens catechetische mogelijkheden via de homilie, de vormgeving en de teksten. Maar het allerbelangrijkste is, dat degenen die catechese volgen ook zoveel mogelijk deelnemen aan de liturgie. Met name bij sacramentencatechese kan deze deelname een essentieel deel uitmaken van de voorbereiding op het sacrament. Ook bij catechese met volwassenen is het liturgisch moment wezenlijk.

Het is niet altijd noodzakelijk om in een catechesetraject eucharistievieringen in te voegen. In deze tijd, waarin mensen niet vertrouwd zijn met de eucharistie, kan een geleidelijk traject naar die eucharistie heel leerrijk zijn. De liturgie biedt vele mogelijkheden waarin de catechisanten vertrouwd kunnen worden gemaakt met de liturgie, naar rituelen, en het kerkgebouw. Dit kan een catechetisch proces vormen om te groeien naar een waardige deelname aan de Eucharistie. Deze Eucharistie kan immers moeilijk begrepen worden zonder het ontdekken en beleven van het Paasmysterie.

Zoals we eerder het Paasmysterie en de doop de kern van de catechese noemden, zo kan de liturgische herwaardering van de liturgie van de Paasnacht voor de catechese een uitdaging vormen om mensen in te wijden in het mysterie van Pasen, de doop en het geloof.

Catechese en diaconie: leren en doen

Zoals liturgie en catechese samen horen, zo is er ook een intieme band tussen het liefdeswerk van de Kerk en de catechese. Jezus geeft als antwoord aan de leerlingen van Johannes de Doper op de vraag of Hij “de Komende is”: “Ga Johannes vertellen wat u hoort en ziet: Blinden zien weer en kreupelen lopen, melaatsen worden rein en doven horen, doden staan op en aan armen wordt de Blijde Boodschap verkondigd.” (Mt 11,5) Reeds in de oudste Kerk vinden we getuigenissen dat de manier waarop de christenen leven mensen oproept en aantrekt. De catechetische impact van diaconale activi-

teiten is zeer groot. Het is zelfs zo, dat diaconie een vorm van catechese genoemd kan worden. In de manier waarop christenen vorm willen geven aan de opdracht van de Kerk om dienstbaar te zijn aan de wereld, tonen zij hoe God voor de mens wil zijn. De dienende Christus, die zijn apostelen de voeten wast (Joh. 13,1-15), en hen geen dienaars, maar vrienden noemt (Joh. 15,15), wordt zichtbaar in het diaconale werk. Van groot belang is dat wij deze activiteiten verbinden met ons geloof in Christus, zodat ook duidelijk wordt dat de diaconie van de christenen geworteld is in hun geloof in de God van Jezus Christus, die liefde is.¹³ De diaconale dimensie vormt een onmisbaar deel van het catechetische proces. Ze komt er niet alleen in woorden aan bod, maar ook diaconale activiteiten in bijvoorbeeld het mystagogische traject van vormselcatechese maken dat catechese in praktijk brengt wat zij leert.

Tenslotte: ook catechese is een diaconie aan de wereld. Het brengen van de Blijde Boodschap in deze wereld kondigt het Rijk Gods aan. Dit Rijk Gods is de vervulling van de mens. Daarom is catechese een dienst aan de mensen en de wereld in hun zoektocht naar een zinvol en gelukkig bestaan met anderen in een solidariteit met alle mensen.

“De vreugde en de hoop, het leed en de angst van de hedendaagse mens, vooral van de armen en van alle lijdenden, zijn ook de vreugde en de hoop, het leed en de angst van Christus’ leerlingen; en er is niets echt menselijks, of het vindt weerklank in hun hart. Want de gemeenschap van Christus’ leerlingen bestaat uit mensen, die, in Christus verenigd, door de

13. “Zo wordt naastenliefde in de door de bijbel, door Jezus, verkondigde betekenis mogelijk. Die bestaat erin dat ik ook de medemens die ik vooralsnog helemaal niet mag of zelfs niet ken, vanuit God liefheb. Dat is alleen maar mogelijk vanuit de innerlijke ontmoeting met God, die tot een gemeenschappelijk willen is geworden en zelfs reikt tot in het gevoel. Dan leer ik die ander niet meer alleen met mijn ogen en gevoelens te bekijken, maar vanuit het perspectief van Jezus Christus. Zijn vriend is mijn vriend. Ik zie door het uiterlijk heen zijn innerlijk wachten op een gebaar van liefde, van aandacht, die ik hem niet alleen doe toekomen middels de daarvoor bestaande organisaties en die ik wellicht als politiek noodzakelijk erken. Ik kijk met Christus en kan de ander meer geven dan de noodzakelijke uiterlijke dingen: de blik van liefde waaraan hij behoefte heeft. Hier zien we de noodzakelijke wisselwerking tussen de liefde tot God en de liefde tot de naaste, waarover de eerste brief van Johannes zo indringend spreekt”. *Deus Caritas*, nr.18.

Heilige Geest worden geleid op hun pelgrimstocht naar het Koninkrijk van de Vader en die de opdracht hebben om de heilsboodschap aan allen door te geven. Zodoende voelt zij zich werkelijk en nauw verbonden met de mensheid en haar geschiedenis.”¹⁴

In dit verband kan de sociale leer van de Kerk en haar zorg om de armen, haar bezorgdheid om de waarde van het leven en de heilheid van de schepping catechetisch ontvouwd worden.

Catechese en spiritualiteit: leren en zijn

De belangstelling van onze tijdgenoten voor spiritualiteit is bekend. Mensen gaan op zoek naar een manier om het leven zinvol gestalte te kunnen geven vanuit een innerlijke beleving. Catechese als initiatie leidt in in het geheel van het christelijke leven. Spiritualiteit is daar een wezenlijk onderdeel van. In spiritualiteit ontdekt de mens zijn innerlijke ruimte, zijn ziel. Hij ervaart er zichzelf als een wezen dat zichzelf overstijgt. Hoewel spiritualiteit een verzamelbegrip is geworden, biedt de zoektocht naar spiritualiteit niettemin een zeer boeiend aangrijpingspunt voor de catechese. Bij oudere adolescenten, volwassenen en senioren is het ontwikkelen van een spiritualiteit een onderwerp dat boeit en uitdaagt. Deze belangstelling in gesprek brengen met de Bijbelse en christelijke spiritualiteit is een catechetische opgave van formaat. In elke catechetische activiteit zal men daarom zoeken naar de spirituele dimensie en hier voldoende ruimte voor maken. Catechese zal daarom ook ruimte maken voor het ontdekken van de religieuze ervaring in en de spirituele dimensie van het leven.

Spiritualiteit brengt ons tevens bij de longen van het geloof: het gebed. Op dit gebied staat de catechese opnieuw voor een grote uitdaging. Catechese leidt binnen (initiatie) in de wereld van het bidden. Een pedagogie van het leren bidden ontwikkelen, waarin het ontdekken van de transcendentie als bron van innerlijk leven en het bidden tot God hun plaats krijgen, behoort tot de grondoptie van elke catechese. Immers: *lex orandi, lex credendi!* In elk project en bij elke groep zal bezien worden hoe de opvoeding tot het gebed kan plaatsvinden

14. Gaudium et Spes, nr.1.

en hoe dit aansluiting kan vinden bij de liturgie. In de leerschool van het gebed ontmoet de catechisant de levende God en ontvangt hij diens Geest. Daarom is ook de catecheet een biddend mens.¹⁵

Kortom:

Het ontdekken van catechese als initiatie laat zien hoe Christus de ware Initiator is: Hij die aan het begin staat en die de weg met elke mens wil gaan. In de catechese leidt initiatie tot een pedagogisch model dat aansluiting kan vinden bij de samenleving op religieus gebied zoals wij die nu aantreffen. Wij hebben te maken met mensen die weinig of geen voeling hebben met de wereld van het katholieke geloof. Uiteraard kennen mensen religieuze verlangens. Maar wat het christelijk geloof betekent voor hun leven is voor velen een grote onbekende. Meer nog, vaak is het geloof een bron van ergernis en misverstanden. Zo'n situatie kan men enkel efficiënt pareren als wordt gekozen voor een nieuw model in de catechese, dat van de initiatie. Dit model houdt rekening met de situatie en wil niettemin ten volle recht doen aan het katholieke geloof en zijn dynamiek. Het respecteert de vrijheid van de mens en zijn eigen tijd (kairos) en weg. Ze neemt de Schrift als bron en de Traditie als bemiddelaar en de H. Geest als innerlijke gids om Christus te ontmoeten. Zo gaat ze met de mens op weg, in het opwekken van het verlangen naar Christus (eerste verkondiging), in het aanbieden van een sacramentencatechese, en volwassenenvorming, tot het vormen van de christenen om zelf te verkondigen; uitnodigend en uitdagend, gezonden en zichzelf catechiserend.

In de volgende hoofdstukken zullen wij de genoemde ankerpunten uitwerken als een leidraad voor de catechese van morgen.

15. "Evangelisatietechnieken zijn goed, maar zelfs de meest vooruitstrevende zouden de werking van de Geest niet kunnen vervangen. De meest volmaakte voorbereiding van de verkondiger heeft zonder de heilige Geest geen uitwerking. Zonder de heilige Geest heeft de meest-overtuigende redenering geen vat op het hart van de mens. Zonder Hem blijken de hoogst ontwikkelde schema's, die op sociologische of psychologische grondslag berusten, al snel volkomen waardeloos te zijn. Wij sporen alle verkondigers aan, wie zij ook mogen zijn, om zonder ophouden met geloof en vurigheid tot de heilige Geest te bidden en zich door Hem, als de beslissende ingever van hun plannen, hun initiatieven en hun evangeliseringswerk, voorzichtig te laten leiden"(Evangelii Nuntiandi nr. 75).

HOOFDSTUK 3: PRIORITEITEN VAN DE CATECHESE

In het vorige hoofdstuk hebben we aangegeven hoe wij als missionaire kerkgemeenschap de catechetische taak van de Kerk kunnen herformuleren in deze tijd. Vervolgens hebben we een aantal inhoudelijke ankerpunten weergegeven vanuit de centrale gedachte dat catechese het best verstaan kan worden als initiatie. De term initiatie geeft immers aan dat catechese inleedt in het leven zelf als christen. “Christus als het leven zelf laten ontdekken: dat is de belangrijkste uitdaging voor de catechese vandaag. Geloven heeft ten diepste te maken met een beweging naar het leven dat in Christus is. Parochiecatechese wil dit leven aanwezig brengen. Zij wil mensen uitnodigen om steeds voller christen te worden, hen die onderweg zijn ondersteunen in hun geloof en mogelijkheden tot verdieping aanreiken”, zo werd het reeds in *De glans van Gods woord* gezegd. Catechese is gericht op het ontdekken en ervaren van het Christusmysterie in zijn kennende, vierende en dienende dimensies. Ze leidt daardoor binnen in de Kerk zelf en haar geloof. Dit alles gebeurt in respect voor de vrijheid en de eigen dynamiek van elke mens. Daarom leidt een opvatting van catechese als initiatie ook tot een herijken van de parochiecatechese in ons land.

De catechese krijgt daardoor een ruimere betekenis dan in de traditionele opvatting. Vanuit de praktijk, maar ook vanuit het wezen van de geloofsverklaring zelf, wordt catechese breder gedefinieerd: zij beweegt zich niet meer enkel op het domein van de verdieping van het geloof van de reeds gelovige, maar opereert tevens in de “speerpunten” van de evangelisatie en de eerste verkondiging.¹⁶ Daardoor vormen evangelisatie, pre- of protocatechese en catechese steeds meer een continuüm waarbij naar gelang de doelgroep het accent de ene keer meer op de eerste twee wordt gelegd, dan weer op de catechese in strikte zin. Of anders gezegd: de traditionele “volgorde” van de catechese als een chronologische opeenvolging van eerste verkondiging, evangelisatie en catechese in strikte zin wordt vervangen door een meer dynamisch model, waarin met name de eerste verkondiging en de evangelisatie in alle

16. Algemeen Directorium voor de catechese, nr4, met verwijzing naar Evangelii nuntiandi.

vormen van het catechetisch handelen verschijnen. Catechese als initiatie opvatten biedt de mogelijkheid in te treden in deze nieuwe dynamiek van de catechese en haar te verbreden vanuit onze missionaire situatie.

Vanuit wat voorafging en de uitdaging die een verruimde definitie van catechese vormen, willen we de aangebrachte catechetische ankerpunten in dit hoofdstuk omzetten in krachtlijnen voor de parochiecatechese in Nederland in de komende jaren. Deze krachtlijnen hebben de vorm van dringende prioriteiten. Ze willen de fundamenten aanreiken waarop wij in de komende jaren willen bouwen om ons catechetische huis vorm te geven. In dit huis wonen verschillende mensen in verschillende situaties, er zijn vele kamers, maar tegelijk is er een stevige kern die ons gezamenlijk draagt en oriënteert.

We willen in de parochiecatechese van de komende jaren kiezen voor een aantal duidelijke prioriteiten.

3.1 Een levende kerkgemeenschap ontwikkelen als voorwaarde voor een vernieuwde catechese

In een document over catechese kan het verwonderen dat de manier waarop de kerkgemeenschap zichzelf ervaart, de eerste prioriteit vormt. Wij geloven echter dat gemeenschapsvorming dé voorwaarde is voor de vernieuwing van de catechese. In de reacties op de paragraaf uit *De glans van Gods woord* over de gemeenschap, vernamen wij vaak de verzuchting: waar is die gemeenschap dan? Waar kunnen mensen deze gemeenschap aantreffen?

Een luisterende gemeenschap

In het eerste hoofdstuk legden we bijzondere nadruk op de missionaire aspecten van het Kerk-zijn. De kerkgemeenschap ervaart zichzelf allereerst als luisterend naar Gods Woord. Dat betekent heel concreet dat wij onszelf voortdurend weer in alle ontvankelijkheid willen richten naar dit levengevende Woord. Het ontvangen van dit Woord als een licht op onze weg helpt ons onszelf als gelovigen opnieuw te “situeren”: letterlijk onze eigen plaats te vinden.

Wij mogen ons geloof ontvangen uit de verrezen Christus zelf, met Hem ons leven zin en betekenis geven, leven vanuit Zijn hoop en Zijn liefde. Wij *dienen* het Woord en dat is juist onze kracht! In tijden waarin het geloof en de Kerk onder druk staan is deze ervaring van gedragen zijn zeer wezenlijk. Ze wortelt ons stevig in Christus en zijn Kerk. Niet wij moeten alles doen, het is Gods Woord dat in ons werkt en zo naar buiten treedt. Basis voor een catechiserende kerkgemeenschap is daarom een luisterende en ontvangende houding ten overstaan van het Woord van God, die tot doorleefd spreken inspireert. Daar wordt het Kerk-zijn concreet, en dus ook de catechese! Om dat te kunnen is een herbronning in het eigen geloof onontbeerlijk.

Door zich te laten aanspreken door Gods Woord ontdekt de kerkgemeenschap de catechese als haar wezenstaak. Daarom is het nodig om catechetische initiatieven te ontwikkelen die de gelovigen uitnodigen samen over het geloof te leren, erop te reflecteren, het te toetsen aan Bijbel en traditie en het uit te spreken en te vieren. Zo groeien gelovigen met elkaar naar een hechtere geloofsgemeenschap, die op haar beurt dit geloof wil uitdragen. Catechese is daardoor ook een middel om de gemeenschap te verlevendigen en van binnen uit te vernieuwen.

Een gemeenschap gevoed door de sacramenten

De sacramenten zijn de werkzame tekenen van de ontmoeting met Christus. Mensen worden in die gemeenschap opgenomen en bevestigd door doopsel en vormsel. De gemeenschap wordt opgebouwd vanuit de eucharistie, de bron en het hoogtepunt van het kerkelijk leven. Het sacrament van verzoening herstelt de verbroken banden binnen die gemeenschap. De zwakken worden opgericht door het sacrament van de zieken. De bruidsparen ontvangen de kracht hun leven te delen vanuit het sacrament van het huwelijk. Sacramenten geven leven en dat moet duidelijk worden uit de manier waarop de kerkgemeenschap ze beleeft.

Een dragende en voedende gemeenschap

Het *Algemeen Directorium voor de Catechese* noemt catechese de verantwoordelijkheid van heel de christelijke gemeenschap:

“Catechese is een verantwoordelijkheid van heel de christelijke gemeenschap. De christelijke initiatie immers moet niet alleen door catecheten of priesters, maar door heel de gemeenschap van de gelovigen worden verzorgd. Ook de voortgaande geloofsvorming en -opvoeding is een zaak van de gehele gemeenschap. Vandaar dat de catechese een vormende activiteit is die ieder lid van de gemeenschap verricht op grond van de eigen verantwoordelijkheid die hij of zij heeft binnen de gemeenschap. De christelijke gemeenschap moet het verloop van de catechetische processen blijven volgen, of het nu gaat om de kinderen, de jongeren of de volwassenen, en dat beschouwen als iets waarbij ze betrokken is en dat haar rechtstreeks aangaat. Het is ook de gemeenschap die, als het catechetisch proces is afgelopen, hen opneemt in een hartelijk milieu waarin ze het geleerde zo volledig mogelijk kunnen beleven.”¹⁷

De catechese maakt zodanig deel uit van ons gelovig zijn, dat zij gedragen en gevoed wordt door de hele gemeenschap. Catecheten zijn de vertegenwoordigers van die gemeenschap. Dat betekent dat de catecheten zich gedragen mogen voelen door de kerkgemeenschap, in wiens naam en met wiens steun zij het catechetische werk verrichten. De gemeenschap leeft mee met de catechese en herontdekt haar eigen wezen in diezelfde catechese. Elk catechetisch proces dat in de gemeenschap plaatsvindt wordt daardoor een zaak van die hele gemeenschap, die er van leert, die er zich in vernieuwt en die de catecheten mandateert.

Een uitnodigende en verwelkomende gemeenschap

De religieuze situatie van onze tijd stelt ons voor de vraag hoe uitnodigend onze kerkgemeenschap is. De krachtigste uitnodiging is het concrete getuigenis van gelovigen zelf. Uitnodigend en verwelkomend zijn veronderstelt een kerkgemeenschap die vanuit een besef van haar eigenheid naar buiten treedt. Zo'n gemeenschap ontvangt mensen in openheid en bereidheid tot gesprek. Dat wil niet zeggen dat wij geen eigen overtuiging mogen uitdragen. Een kerkgemeenschap die geworteld is in het Woord van God en leeft

17. Algemeen Directorium voor de catechese, nr 220.

uit de Geest, heeft mensen ook iets te bieden. Een dergelijk soort dialoog vermijdt onvruchtbare tegenstellingen.

Uitnodigen en verwelkomen hebben tegelijk een missionair aspect:

“De vele tekenen en wonderen die de apostelen verrichtten, vervulden iedereen met ontzag. Allen die het geloof hadden aanvaard, bleven bijeen en hadden alles gemeenschappelijk. Ze verkochten al hun bezittingen en verdeelden de opbrengst onder degenen die iets nodig hadden. Elke dag kwamen ze trouw en eensgezind samen in de tempel, braken het brood bij elkaar thuis en gebruikten hun maaltijden in een geest van eenvoud en vol vreugde. Ze loofden God en stonden in de gunst bij het hele volk. De Heer breidde hun aantal dagelijks uit met mensen die gered wilden worden.”¹⁸

Een uitnodigende en verwelkomende, open gemeenschap, die tegelijk echt leeft van wat zij gelooft en dit uitdraagt, is zonder meer aantrekkelijk. Mensen zullen er gemakkelijker op af komen en mee in gesprek gaan.

Concrete mogelijkheden

Naar aanleiding van de catechese en de viering van initiatiesacramenten, uitvaarten, kindernevendiensten, gesprekken... ontmoet de actieve kerkgemeenschap mensen die zelden in contact met de Kerk komen. De wijze waarop de gemeenschap met deze mensen omgaat is bepalend voor het beeld dat zij ontwikkelen van geloof en Kerk.

Het uitnodigende karakter van de geloofsgemeenschap uit zich echter niet slechts door te wachten tot mensen komen. Ook heeft de parochie behoefte aan mensen die bezielde mensen aanspreken en uitnodigen aan de activiteiten van de parochiegemeenschap deel te nemen.

Daarnaast zijn gelovigen wellicht nog te weinig aanwezig in het publieke domein. Binnentreden in de publieke ruimte is geen eenvoudige opdracht. Met veel creativiteit en invoelingsvermogen in de wereld van vandaag zijn er

18. Handelingen, 2, 43-47.

meerdere mogelijkheden te bedenken om, ook op een catechetische manier, aanwezig te zijn in de domeinen van de cultuur, de arbeid, de vrije tijd, de media, de politieke, filosofische en religieuze debatten. Hierin kunnen de Kerk en meer bepaald de plaatselijke kerkgemeenschappen, initiatieven nemen die hun culturele rol en hun morele gezag aanwenden om een maatschappelijk draagvlak te creëren voor hun standpunten en levenswijze. Op dit niveau is er ook een grote intellectuele inspanning nodig. Gesprekken over religieuze en filosofische onderwerpen, intellectuele debatten met experts uit verschillende disciplines en verdiepende catechetische activiteiten in de intellectuele wereld zijn mogelijkheden die wij wellicht nog niet voldoende benutten. Thema's als schepping, lijden, moreel kwaad, globalisering, relaties, respect voor het leven... zijn veel besproken, maar het eigen christelijke standpunt komt soms te weinig of in ieder geval al te verkort aan bod.

Er is in zekere zin behoefte aan een nieuwe vorm van apologetiek. Dat betekent ook dat christenen ernaar moeten streven in het domein van de media op een catechetische manier aanwezig te zijn. Het is niet eenvoudig om in het mediale landschap aan bod te komen, maar het zou een uitdaging moeten vormen voor alle verantwoordelijken om op dit gebied een grotere aanwezigheid en impact te verwerven. Daarbij is er grote behoefte aan authentieke informatie, aan aandacht voor de veelheid aan gelovige initiatieven en de eigenheid van de gelovige.

In de huidige multireligieuze samenleving vormt dit intellectueel debat een extra uitdaging. Een echte interreligieuze dialoog kan alleen maar ontstaan wanneer gelovigen hun stem laten horen en hun eigen bijdrage verhelderen. Vooral in de recente discussies rond de Islam is een dergelijke verheldering van wezensbelang. Door te laten zien hoe onze cultuur geënt is op de christelijke wortels, biedt de Kerk in haar catechese een dienst aan deze maatschappij: ze helpt de dialoog echt op gang te brengen en ze zorgt ervoor dat de verschillende godsdiensten op een eerlijke manier het gesprek met elkaar aangaan.

De dialoog met het Jodendom neemt een aparte plaats in. Het feit dat het christelijke geloof een joods hart heeft, blijft voor veel katholieken immers een

onwennig gegeven. Toch is de ontmoeting met het jodendom als levende godsdienst een 'eye-opener'. Het geeft een bredere kijk op de wortels van het christelijke geloof en helpt deze ook te waarderen.

In dit verband is het ook goed de oecumenische dialoog te vermelden. Deze dialoog kan zelfs leiden tot samenwerking op catechetisch niveau. Het Algemeen Directorium schrijft hierover:

“Bij het ontwikkelen van gezamenlijkheid moet de catechese ook zorgen voor het oecumenisch aspect, en dient ze hartelijke verhoudingen te stimuleren met leden van andere kerken en christelijke gemeenschappen... Ze moet ook een “solide kennis van de andere belijdenissen bevorderen”, met wie zij geloofselementen delen zoals “het geschreven Woord van God, het leven van de genade, geloof, hoop en liefde, andere innerlijke gaven van de heilige Geest”. De catechese zal een oecumenische dimensie hebben in zoverre ze in staat zal zijn “een waar verlangen naar eenheid te verwekken”. (nr. 86)

Een intergenerationele gemeenschap

De kerkgemeenschap is de gemeenschap van alle gedoopten. In de praktijk bereiken wij in de zondagsliturgie voornamelijk oudere mensen. Kinderen, jongeren en jongvolwassenen zijn om diverse redenen veel minder aanwezig. Niettemin komen zij naar aanleiding van de sacramentencatechese wel in contact met de kerkgemeenschap. Het is belangrijk dat de verschillende leeftijdsgroepen elkaar ontmoeten en van elkaar leren. Dit contact tussen mensen die reeds verder staan in hun geloofsweg en zij die nog aan het begin staan, is een potentiële goudmijn voor elke kerkgemeenschap. Dat veronderstelt van de ouderen een nieuwe bereidheid om van hun geloof te getuigen. Maar tegelijk dagen de jongeren hen uit om hun eigen geloof te herontdekken, het ter sprake te brengen en het te delen met anderen. Dit wederzijds elkaar ondersteunen in geloof heeft ook een maatschappelijke waarde: op die manier laten wij zien hoe ouderen en jongeren elkaar helpen om zin te geven aan hun levensweg en alle generaties daarin samenwerken.

3.2 Eerste verkondiging

Eerste verkondiging is in veel landen van West-Europa momenteel de topprioriteit van de catechese. Eerste verkondiging kan men ook precatechese noemen, maar eigenlijk is ze veel ruimer. Ze vertoont raakpunten met (pre)evangelisatie en doordringt ook de eigenlijke catechese, omdat in de praktijk ook heel wat mensen catechese volgen – bijvoorbeeld in de sacramentencatechese – die voor het eerst over het geloof horen. Het *Algemeen Directorium voor de catechese* zegt over eerste verkondiging: “Het evangelie vraagt om een open en rijke catechese die de mensen durft bereiken op de plaats waar ze wonen en die zich op de centrale plaatsen van het leven durft manifesteren.” (nr. 211)

Eerste verkondiging en evangelisatie

Eerste verkondiging in de catechese is een poging om het geloof te verwoorden voor mensen die dit nauwelijks kennen. Zij veronderstelt van de gelovige dat hij probeert duidelijk te maken wat hem beweegt, van waaruit hij leeft. Eerste verkondiging veronderstelt daarom een houding van voortdurende toenadering, van ontmoeting en oproep. Ze is tevens een uiting van de vitaliteit van de Kerk: zij wil het evangelie laten “weerklinken”, zoals het werkwoord “catechein” wil aanduiden, waarvan ons woordje catechese is afgeleid. In de lijn van de brede definitie die we aan catechese geven, willen wij in de komende jaren de eerste verkondiging in de catechese krachtig stimuleren. Zoals gezegd ontmoeten evangelisatie en catechese elkaar op dit domein. De situatie van de Kerk in ons land vereist dat onze catechese evangeliserend en missionerend is. De reeds aangehaalde uitnodigende en missionaire stijl is een eerste vereiste om aan eerste verkondiging te doen. De eerste verkondiging zoekt naar ankerpunten in het hedendaagse spreken en handelen om de kernpunten van het christelijk geloof hiermee in gesprek te brengen. Deze verkondiging vraagt om een zekere takt, behoedzaamheid en zin voor geleidelijkheid. In de heilsgeschiedenis wordt duidelijk dat er een pedagogie van de openbaring is. Zoals de evangelist Johannes het zegt: “Van zijn volheid hebben wij allen ontvangen, genade op genade.” (1,16) Mensen helpen ontdekken hoe hun leven een geschenk van God is en dat deze God hen liefheeft is een proces dat zich geleidelijk vol-

trekt. Wij zullen daartoe ook nieuwe praktijken moeten ontwikkelen en onze verkondiging op de context betrekken, met open venster voor de hele boodschap.

Zoeken naar aangrijpingspunten

Eerste verkondiging zal zeer attent moeten zijn op de ervaringen van existentiële aard, zoals leven en dood, schuld, lijden, mislukken, geluk, liefde, groei, gemeenschap... en hun religieuze en spirituele duiding. Dit proces is niet eenvoudig omdat nogal wat tijdgenoten allergisch geworden zijn voor de christelijke duiding van deze fenomenen.

In de eerste verkondiging zullen we deze allergie moeten erkennen, en tegelijk nieuwe vragen durven stellen. Het al te vlug recyclen van religieuze vragen kan leiden tot een dichtklappen van de gesprekspartner. Opnieuw wordt duidelijk hoe wezenlijk het is dat christenen in deze tijd een nieuw zelfverstaan ontwikkelen dat hen vrijmoedig het gesprek laat voeren met tijdgenoten. Dat kan enkel vanuit een grondige bezinning op het eigen geloof en het meegaan op de weg van de ander, zonder angst voor zijn opwerpen, die ook onze eigen opwerpen kunnen zijn. In deze zin is het atheïsme en agnosticisme van deze tijd een mogelijkheid tot uitzuivering van ons eigen geloof, om het te ontdoen van afgoden en valse godsbeelden om zo als christenen die zowel het lijden en de dood als de verrijzenis van Christus integreren in hun spreken over zin en leven.

In deze verkondiging is tevens nieuwe aandacht nodig voor de relatie tussen wetenschap en geloof en tussen de rede en het geloof in het algemeen. Daarnaast zal de verkondiging ook de taal van het hart spreken, opdat, zoals Paulus het stelt: “Moge Hij u in de rijkdom van zijn heerlijkheid de kracht geven, zodat u innerlijk door zijn Geest wordt gesterkt, zodat Christus door het geloof woont in uw hart, en u in de liefde geworteld en gegrondvest blijft. Dat u in staat mag zijn om samen met alle heiligen te vatten wat de lengte en de breedte, de hoogte en de diepte is, en dat u in staat bent de liefde te kennen van Christus, die alle kennis te boven gaat; dat u geheel vervuld wordt van de volheid van God.” (Ef 3,16)

Eerste verkondiging is niet noodzakelijk *eerst*. Door de veranderde situatie kan in alle vormen van catechetisch handelen eerste verkondiging aan bod komen. Nogal wat mensen die gedoopt zijn en zelfs godsdienstondericht hebben ontvangen, komen dikwijls pas voor het eerst echt in contact met de blijde boodschap bij het ontvangen van een sacrament, bij een uitvaart of bij andere gelegenheden. Vaak ontdekken zij dan pas echt de kracht die het evangelie uitstraalt en de kansen die dit voor hun leven biedt. Daarom is catechese in vele gevallen ook en soms zelfs hoofdzakelijk eerste verkondiging. Wij kunnen over het geloof spreken met een frisheid en eenvoud *alsof het de eerste keer* was. Het eigen getuigen speelt daarin een wezenlijke rol.

Eerste verkondiging en informatie

Daarnaast is er behoefte aan informatie over het christelijk geloof. Vaak laat de kennis over het geloof te wensen over en bestaan er helaas veel misverstanden over en reducties van dit geloof. De eerste verkondiging brengt op een frisse en eigentijdse wijze informatie over het geloof, bijvoorbeeld aan de hand van levensmomenten: geboorte, dood, relaties, lijden... Ook rond de kern van het christelijk geloof en zijn grote thema's is er behoefte aan toegankelijke informatie. De middelen die we daarvoor inzetten vragen om massale verspreiding en aanwending in evangelisatie- en catecheseprocessen. Zo krijgen mensen op een aantrekkelijke en uitnodigende wijze informatie over ons geloof. Ook kunnen misverstanden over dit geloof worden opgeheven en lacunes ingevuld. De catechese mag zich niet enkel richten op de eigen mensen, maar op de bekendmaking van Christus in de wereld. Het is daarbij essentieel dat wij groepen aanspreken die de stap naar geloof of Kerk niet zetten, maar niettemin met de grote levensvragen geconfronteerd worden en naar antwoorden zoeken.

3.3 Geloofsleerlingen: catechese als leren geloven naar het model van het catechumenaat

Catechese en catechumenaat

In het *Algemeen Directorium voor de catechese* wordt het catechumenaat model genoemd voor de catechese:

“Het model van alle catechese is het catechumenaat ter voorbereiding op het doopsel... Deze catechumenale vorming moet inspiratiebron zijn voor de doelstellingen en de dynamiek van de andere vormen van catechese.”¹⁹

De term catechumenaal kan voor misverstanden zorgen. Het gaat hier niet om het strikte catechumenaat, waarbij volwassenen zich bekeren en zich laten dopen. Toch biedt dit catechumenale traject kansen voor de parochiecatechese. Het catechumenaat is als het ware een geconcentreerd model van de catechese. De kenmerken van het catechumenaat kunnen toegepast worden op de catechese. Daarom spreken we van een *catechumenaal model van catechese*. Daarmee bedoelen we dat de manier waarop in het catechumenaat mensen worden binnengeleid in het geloof, heel wat elementen zitten die het catecheseproces kunnen inspireren.

Catechumenaal model

In de eerste plaats sluit het catechumenaat goed aan bij de opvatting die we in het tweede hoofdstuk ontwikkelden over catechese als initiatie. Intreden in het geloof is een permanent proces, dat door de hele gemeenschap wordt gedragen en waarin die gemeenschap haar eigenheid bevestigt en hernieuwt en Christus de eerste initiator is.

Ten tweede wordt in het catechumenaat de catechese sterk verbonden met de liturgie. De liturgische vieringen vormen de ruimte en de tijd voor de geloofsgroei en deze laatste wordt in de liturgie bevestigd, verdiept en verder op weg gezet. Bovendien wordt de gemeenschap door de liturgie bij het catecheseproces en de geloofsgroei betrokken.

Vervolgens kan een catechumenaal model in het spoor van het catechumenaat meer aandacht geven voor het element “beking” in het geloof. Geloven in Christus, in het Rijk Gods veronderstelt een “ommekeer” in het leven. Men richt zich naar God en wil binnentreden in het Christusmysterie. Dat is in de catechese een beetje op de achtergrond geraakt. De beking is een permanente

19. Nr. 59.

uitdaging om in alles het Rijk Gods te zoeken. De catechese kan mensen van deze uitdaging bewust maken en ze tot een positieve dynamiek laten worden.

Tenslotte: het catechumenaat is gericht op de doop en daarbij aansluitend het vormsel en de eucharistie. De doop is een centraal thema in het christelijk geloof. Elk jaar vieren wij in de Paaswake de herinnering aan onze eigen doop en belijden wij het geloof van de Kerk dat door de doop het onze is geworden. Door de kinderdoop en het verdwijnen van de vanzelfsprekende christelijke achtergrond, is ook de betekenis van de doop voor veel mensen niet zo duidelijk. Reeds in de visie van de eerste christenen verbindt de doop hen met het Christusgebeuren: naar het woord van Paulus in Romeinen 6: het water van de doop verenigt ons met het sterven en verrijzen van Christus. De hele catechese was toen gericht op de doop. Ook hier treft het permanente karakter van de catechese: de doopgenade is ons bij de doop geschonken, maar is ook een opdracht tot voortdurende vernieuwing van dit geloof. Op zijn levensweg ontdekt de gelovige hoe zijn doopsel hem telkens opnieuw uitdaagt om leerling van Jezus te worden.

Mystagogie

Traditioneel kent men in de voorbereiding van een sacrament de initiaticatechese of voorbereidende catechese, het sacrament zelf en de post-sacramentele catechese, de zgn. *mystagogie*. Mystagogie is catechese die voortbouwt op de genade die in het sacrament ontvangen werd. In de oude Kerk was deze mystagogische catechese zeer belangrijk. Ze werd gegeven na de volwassenendoop. In deze catechese werden de geheimen van het geloof pas echt duidelijk omdat ze verlicht werden door de ontvangen genade. Mystagogische catechese gaat uit van de vraag; “wat is er met u gebeurd nu u gedoopt bent? Wat betekent dit voor u, uw leven, uw spiritualiteit, uw omgeving...?”.

Het catechumenaat laat de weg naar het sacrament van het doopsel dus niet eindigen in dit sacrament. Integendeel, eigenlijk begint het dan pas! Het traject na de doop noemt men in het catechumenaat de mystagogische catechese. Deze gaat ervan uit dat met wie de genade van het doopsel ontvangen heeft iets is “gebeurd”. Dat wat men daarbij ontvangen heeft daarom moet worden ont-

plooid en tot bloei gebracht. In een catechumenaal model van catechese kan deze mystagogische dimensie zeer inspirerend werken op met name de sacramentencatechese. Vanuit de visie van de oude Kerk zou nu elke catechese waaraan gedoopten deelnemen een mystagogische zijn. Dit stelt een interessante vraag aan de huidige catechese. Met name: hoe kan de doopgenade als het ware “geactiveerd” worden in de mens? Ook kunnen we het concept mystagogie verruimen naar de andere sacramenten. Na de Eerste Communie en het Vormsel is het denkbaar, in het kader van catechese als initiatie, een mystagogisch geïnspireerde catechese te houden, die de bovengenoemde vraag stelt: “Wat is er met jou gebeurd, wat betekent dit nu voor jou?” Deze opstelling kan de huidige sacramentencatechese ook “verlossen” uit haar dilemma dat ze eigenlijk van nul moet beginnen en het sacrament het einde is in plaats van een nieuw begin.

De term mystagogie betekent in de context van de catechese eveneens dat het geloof een mysterie blijft. De mens kan de grootte, breedte en diepte van God nooit meten. Daarom is mystagogische catechese een terugblik op hoe God op een mysterieuze wijze in de mensen werkt, in de wereld en in de geschiedenis. Vanuit de genade van het doopsel, die dit geheim in ons heeft gelegd, kijkt de mystagogische catechese naar elk mensenleven en helpt dit te ontdekken als een avontuur van de mens met God. Dat heeft zijn gevolgen voor het leven. Zowel op spiritueel als moreel gebied wordt elke gelovige door zijn doopsel opgeroepen zijn leven voor het aangezicht van God te beleven. Of anders gezegd: mystagogische catechese gaat op zoek naar het mysterie van elke mens in zijn relatie tot God.

Deze drie elementen: gemeenschap vormen, eerste verkondiging en het catechumenale model, vormen de krachtlijnen die het mogelijk maken een nieuwe en vitale vorm van parochiecatechese te ontwikkelen. In het volgende hoofdstuk zullen wij dit concretiseren.

HOOFDSTUK 4: METHODISCHE ORIËNTATIES VOOR DE VERNIEUWDE PAROCHIECATECHESE: DOELGROEPEN EN AANPAK

Hoe kunnen wij al de genoemde prioriteiten omzetten in concrete catechetische praktijken? In dit hoofdstuk geven we enkele aanzetten. Op welke plekken, op welk moment in het leven van mensen en hoe kan catechese plaatsvinden?

In wat volgt bekijken we dit vanuit drie invalshoeken: catechese voor de verschillende doelgroepen gezien als een geïntegreerd proces dat gedifferentieerd en permanent is. Vervolgens bepleiten wij een radicale verandering in de methode van de sacramentencatechese. Tenslotte pleiten we voor een hernieuwde aandacht voor het catechumenaat.

4.1 De doelgroepen en hun eigen aanpak: Een gedifferentieerde en permanente catechese

De nieuwe manier waarop mensen met het geloof in contact komen en de specifieke situatie van onze cultuur, vragen om een meer gedifferentieerde catechese. Deze differentiatie houdt rekening met de eigen biografie en chronologie van de mensen van deze tijd. Differentiatie houdt in dat wij de doelgroepen van de catechese specifiek moeten omschrijven en ons aanbod hierop laten inspelen. Wij denken daarbij aan specifieke materialen voor de eerste verknodiging, voor kinderen en jongeren die op latere leeftijd worden gedoopt, voor catechumenen, voor herbeginners... Sommige van die projecten kunnen op grote schaal en landelijk worden aangemaakt en verspreid, andere zullen lokaal en beperkter zijn en inspelen op de concrete situatie ter plekke.

Parallel met deze differentiatie hebben wij behoefte aan een catechese die doorloopt in de tijd en die mensen op elke moment van hun leven aangeboden kan worden. De catechese is nooit af, ze vraagt om een voortdurend proces van verdieping. De kerkgemeenschap die zichzelf als missionair beschouwt en

gedragen door Gods Woord, wordt uitgedaagd zichzelf en anderen blijvend te catechiseren. Dat wil zeggen dat in al onze catechese zowel het element van de eerste verkondiging en evangelisatie als van het verdiepen van het geloof aanwezig moet zijn.

In wat volgt omschrijven we enkele doelgroepen en geven aan hoe deze het best benaderd kunnen worden. We doen dit eerst vanuit de leeftijd, en vervolgens vanuit de contexten school, gezin en maatschappelijk gebeuren.

Volwassenencatechese of kindercatechese?

De laatste jaren klinkt steeds meer de roep om de nadruk te leggen op volwassenencatechese. De redenering achter deze vraag luidt, dat de kindercatechese weinig uithaalt, als deze niet mee gedragen wordt door de volwassenen. Deze terechtte verzuchting mag echter niet leiden tot een eenzijdige benadrukking van de volwassenencatechese ten nadele van de catechese aan kinderen. Catechese is een totaalproces waarin de verschillende vormen van catechese op elkaar betrokken zijn. De hele gemeenschap is drager en ontvanger van de catechese.

Concreet gebeurt dit reeds in de sacramentencatechese van eucharistie en vormsel. Naast de kinderen, worden ook volwassenen op ouderavonden bijeengebracht. De doopaanvraag leidt tot hetzelfde voor doopouders. Kindernevendiensten en gezinsvieringen hebben catechetische betekenis voor kinderen, hun ouders en de andere participanten aan de viering. Een processie kan een catechetisch proces bevatten waarin alle leeftijden betrokken zijn. In plaats van te kiezen voor een bepaalde doelgroep, is het aangewezen een gedifferentieerde catechese te ontwikkelen die de verschillende betrokkenen op actieve wijze benadert en uitnodigt een weg af te leggen. Zo schuiven een permanente, integrale en gedifferentieerde catechese in elkaar om een nieuw geheel van parochiecatechese te vormen.

Het is niet enkel van belang rekening te houden met de leeftijd, maar ook met het religieuze ontwikkelingsproces van mensen. In de huidige situatie stopt de catechese voor de meeste mensen bij het vormsel, zo rond de leeftijd van 12 jaar. Vaak is dat ook het einde van de religieuze ontwikkeling. Volwassenen

ontmoeten we pas weer wanneer ze huwen, om een doop vragen, voor hun kind de eerste communie of het vormsel wensen. Wij hebben dan vaak te maken met mensen wiens godsbeeld en opvattingen over de sacramenten niet de kans hebben gekregen te groeien en in dialoog te treden met het eigene van het christelijk geloof. Tegelijk zijn deze mensen wel op cognitief vlak geëvolueerd en hebben ze levenservaring opgebouwd. Catechese moet er daarom op gericht zijn de volwassene in zijn dimensies van groei en ervaring ernstig te nemen en te erkennen. Tegelijk brengt catechese mensen vanuit hun eigen biografie en ontwikkeling in gesprek met het geloof, vaak een onbekende of minstens vage wereld voor de volwassene. Daaruit ontspringen nieuwe impulsen voor de religieuze ontwikkeling van mensen en worden hun godsbeeld en levensvisie uitgedaagd door de christelijke visie.

Catechese met volwassenen

Omdat volwassenen al een heel eigen ervaringswereld hebben uitgebouwd, is het beter te spreken van *catechese met volwassenen* dan over volwassenencatechese. Catechese met volwassenen is semantisch een betere verwoording van de opdracht tot catechetische omgang met volwassenen. Ze wordt opgebouwd in dialoog met de concrete leefwereld van de volwassene en het geloof.

Tot die leefwereld behoort ook, dat de meeste volwassenen het zeer druk hebben en eigen eisen stellen aan de catechese. Catecheten die catechese met volwassenen willen organiseren botsen nogal eens op weinig belangstelling. Mensen zijn gericht op korte, krachtige momenten. Ze hebben weinig tijd en willen deze zinvol opgevuld zien. Het grootste deel van de catechese met volwassenen zal dus plaatshebben in een beperkt tijdspad en *naar aanleiding van*. Doop, huwelijk, eerste communie en vormsel vormen zulke aanleidingen. Maar ook gespreksavonden rond opvoeding, actuele thema's, etc... betekenen een mogelijkheid tot catechese met volwassenen. De eigen biografie is daarbij een wezenlijk element om op in te spelen: bij ouderen kan catechese een aangrijpingspunt vinden in de behoefte om het leven te heroriënteren en het geloof te herontdekken als bron van spiritualiteit. Ouders van adolescenten zoeken in de opvoeding naar een juiste omgang met hun kinderen en stellen zich ook vragen rond levensbeschouwelijke en morele opvoeding.

Een bijzondere groep vormt de ouderen. Zij zijn een groeiende groep in onze samenleving. Velen zijn nog actief en zelfstandig. Maar voor anderen is het oud worden moeizamer en zelfs pijnlijk. Ouder worden vormt een uitdaging aan de spiritualiteit. In een aangepaste catechetische benadering kan deze spiritualiteit mee worden opgebouwd vanuit sterke Bijbelse wortels. Ouderen hebben ook vaak op geloofsvlak een hele evolutie meegemaakt. Hun godsbeelden zijn echter soms nog blijven steken in hun kindertijd. Dat kan het geloof in een verlossende en ondersteunende God in hun proces van ouder worden bemoeilijken. Ook hier kunnen aangepaste catechetische initiatieven ouderen helpen om hun godsbeeld te bevragen en te laten uitdagen door elementen uit de bijbel en de traditie. Dit kan een echte dienst aan de ouder wordende mens betekenen. Zin geven aan ouder worden is in onze tijd immers een brandend actuele vraag, waar het geloof zijn stem in kan laten klinken.

Catechese met kinderen

Kinderen vormen uiteraard eveneens actieve partners in het catechetische proces. Maar zeker bij jongere kinderen geldt, dat catechese een socialiserend proces is, waarbij de kinderen worden ingeleid in de wereld, de beelden, de woorden, de verhalen, de rituelen, de gebeden... van het geloof en de Kerk. Daarom is catechese met jonge kinderen onmisbaar. Ze legt het fundament voor de latere catechetische processen, waarbij in de volwassenwording dit fundament telkens opnieuw wordt herdacht en herontdekt vanuit de ontwikkelingsprocessen, de levenservaringen en de nieuwe cognitieve en affectieve mogelijkheden. Catechese zal hier voornamelijk narratief zijn en erop gericht de verhalen uit de Bijbel en de traditie op dusdanige wijze te brengen, dat ze tot leven komen in de kinderen en deel gaan uitmaken van hun persoonlijke en collectieve geheugen. Catechetische leermiddelen voor kinderen moeten hierop gericht zijn en daartoe ook geëigende technieken gebruiken die kinderen helpen de verhalen ook tot hun verhaal te maken. In catechese met kinderen is ook het leren bidden een essentieel deel van elk catechetisch proces. De laatste jaren wordt steeds meer gesproken over de eigen spiritualiteit van kinderen. Kinderen zijn zeer toegankelijk voor “meditatieve” momenten, voor gebed en sfeerscheping. Deze kunnen dienen als startplaats voor een ontdekken van het gebed in al zijn facetten.

Ook rituelen met kinderen nemen in de catechese een bijzondere plaats in. Hier vindt een soort van liturgische vorming plaats, die kinderen leert hoe om te gaan met gevoelens, symbolen en rituelen en hoe deze in hun onderlinge verbondenheid structuur geven aan het spirituele leven.

Deze narratieve, spirituele en liturgische vorming van kinderen spreekt hen in hun hele wezen aan, zowel cognitief als affectief. In onze catechese is het daarom van belang een “heelheidsbenadering” te hanteren waarin de inzichten van de religieuze ontwikkelingspsychologie worden verwerkt.

Catechese met jongeren

Catechese met jongeren vormt een heel specifieke uitdaging voor de hedendaagse catechese. Jongeren op de middelbare school komen zelden nog in contact met de parochie of de kerkgemeenschap. Het is moeilijk hen te bereiken. Er is behoefte aan een eigensoortige catechese voor jongeren, die in de periode tussen ongeveer 12 en 16 jaar voornamelijk thema's uit hun leefwereld kan uitdiepen, en vanaf 16 jaar begeleidend en ondersteunend kan zijn bij het maken van de levensbeschouwelijke keuzes. Het samenbrengen van deze jongeren is niet evident en hangt samen met de wijze waarop gemeenschap gevormd kan worden in en door de kerkgemeenschap. Materiaalontwikkeling voor de beide groepen is een eerste stap. Maar nog wezenlijker is hen samen te krijgen rond levensthemas. Een bijzondere plek in dit proces kan het *schoolpastoraat* innemen. In katholieke scholen kan een soort van “aalmoezenierschap” ruimte scheppen voor de geloofsbeleving en het leren in geloof. Men kan hierbij denken aan gespreksmogelijkheden, het organiseren van vieringen, verspreiden van informatie, samen op reis gaan naar plaatsen van geloofsbeleving zoals abdijen, Taizé, bedevaartplaatsen... Van daaruit kan een netwerk met de parochies en geloofsge-meenschappen ontstaan.²⁰

Gezinnen

Traditioneel is het gezin de humus waarop geloof kan groeien en de catechese verder kan bouwen. Tegenwoordig is dit veel minder het geval. De situatie van

20. Zie ook onder het kopje “school en catechese”

de gezinnen is bekend: hoge werkdruk, zeer veel impulsen vanuit de samenleving, druk op het gezin als levensvorm. Opvoeding op zich is veel complexer geworden, en dat geldt des te meer voor levensbeschouwelijke keuzes en vragen. Gezinnen hebben dus in de eerste plaats ondersteuning nodig om religieuze vragen, die alle mensen hebben, te stellen en met hun kinderen het gesprek aan te gaan. Omdat het meestal de kinderen zijn die deze vragen stellen omtrent God, de zin van leven en dood, de betekenis van lijden, ethische vragen... is een probleemgestuurde catechese een goed antwoord op deze behoefte: leermiddelen die vertrekken vanuit de concrete vragen van de kinderen/jongeren en daar een antwoordrichting in eenvoudige en bondige taal aan geven, zijn meteen een vorm van eerste verkondiging. Voor veel ouders zal het lezen en zoeken naar een antwoord een kennismaking met het christelijke geloof zijn. Op die manier wordt ook vermeden dat zij het gesprek niet aangaan met hun kinderen omdat ze zich te onzeker en onwetend voelen.

Eveneens kunnen gezinnen via ouderavonden, catechese met kinderen, gezinsvieringen en kindernevendiensten benaderd worden. Daarom is het zo belangrijk, zoals we in het tweede hoofdstuk aanhaalden, dat de liturgie en de catechese op elkaar betrokken zijn. Op deze wijze komen gezinnen bovendien met het leven van de kerk in contact. Bij al deze gelegenheden kan de kerkgemeenschap gezinnen hulp aanbieden bij het spreken met hun kinderen over God en de grote vragen van het leven.

De laatste jaren is bij nogal wat gezinnen de behoefte gesignaleerd aan opvoeding tot waarden en normen. De kerkgemeenschap kan via deze ingang haar dienst aanbieden aan de ouders. Men kan hierbij denken aan avonden over opvoeden, waarin de religieuze en morele opvoeding aan bod kan komen. Hierin kan men samen met de ouders zoeken naar een spiritualiteit van de opvoeding, die in het evangelie verankerd is. Een bijzondere rol is weggelegd voor een 'deugdencatechese'. Deugden zijn immers universele morele houdingen die voor alle mensen die op zoek zijn naar humaniteit nastrevenswaardig zijn. In het debat rond waarden en normen zijn ze een interessante manier om een brug te slaan tussen beiden: deugden vormen in feite de brug tussen waarden en normen: het zijn houdingen die waarden in de praktijk omzetten.

Op deze wijze kunnen gezinnen aangesproken worden op hun eigen en eerste verantwoordelijkheid bij het doorgeven van het geloof. De bijdrage van de gezinnen is vooral het leven als gelovige te proberen beleven en doorgeven. Aangepaste initiatieven op catechetisch en liturgisch gebied, zoals hierboven beschreven, kunnen hen daarbij helpen. Op dit vlak bevelen wij van harte samenwerking aan met de diensten voor gezinspastoraal en andere organisaties die op dit gebied werkzaam zijn.

School en catechese

In de reacties op de brief *De glans van Gods woord* kwam regelmatig terug dat men binnen de parochies het verlies aan contact met de scholen betreurt. Uiteraard is er een verschil tussen parochiecatechese, die kerkelijke catechese is, en godsdienstonderricht op school. Toch is er een relatie tussen beide. Het gaat immers om hetzelfde katholieke geloof dat erin aan bod komt. Met name de katholieke school heeft een onvervangbare rol in het laten kennismaken van de leerlingen met het christendom als cultureel, historisch en religieus fenomeen. Zij laat vaak als eerste kennismaken met de wereld van het geloof in de bijbel en de traditie, waarbij zij deze leert interpreteren. Enerzijds zou in het godsdienstonderricht de kennisbasis gelegd kunnen worden voor de parochiecatechese, die hierop verder bouwt en mensen uitnodigt deze kennis in een geloofsweg om te zetten. Anderzijds zou het mooi zijn als de reeds in de parochie ontvangen initiatie in de sacramenten in de school zou kunnen worden uitgebouwd met aanvullende kennis.

De relatie tussen de kerkgemeenschap en de scholen heeft in de laatste jaren grondige veranderingen ondergaan, waardoor beide hun eigen plek aan het zoeken zijn. Wellicht is nu een nieuwe vorm van contact mogelijk, waarin de scholen naar de kerkelijke catechese kunnen verwijzen en omgekeerd. Ieder kan dan, met behoud van zijn eigenheid en vanuit de eigen taak, deelnemen aan het doorgeven van het geloof. Er is op dit vlak behoefte aan instrumenten die dergelijke complementariteit stimuleren en mogelijk maken. Het gesprek aangaan met de scholen hieromtrent is een zaak die het beste lokaal kan gebeuren, maar ook op overkoepelende niveaus kan naar deze complementariteiten gezocht worden.

Een bijzondere rol in het basisonderwijs is hierin weggelegd voor de identiteitsbegeleiders. De catechetische verantwoordelijken van de parochies en de identiteitsbegeleiders kunnen elk op hun eigen domein een bijdrage leveren tot de geloofsbegeleiding van jongeren en leerkrachten. Daartoe is een dialoog tussen beiden wezenlijk. Ook deze willen wij uitdrukkelijk aanbevelen evenals overleg met bisschoppelijk gedelegeerden van onderwijs van de bisdommen.

Maatschappelijk gebeuren

Zoals in de krachtlijnen onder het vorige hoofdstuk is aangegeven, is de aanwezigheid van de christelijke boodschap in het maatschappelijke en culturele domein niet echt sterk ontwikkeld. Een missionaire aanpak kan leiden tot het op zoek gaan naar nieuwe domeinen van verkondiging. De media, het publieke debat, het culturele leven, de sociale en economische kwesties, etcetera, vormen een nog niet voldoende ontgonnen veld voor het laten weerklinken van ons geloof.

Aangezien nogal wat kerken tot het culturele erfgoed behoren, kan er op dat vlak een catechetische invalshoek worden gezocht, die mensen de religieuze betekenis van het kerkgebouw doet ontdekken en hen zo helpt iets van het geloof dat christenen bezielt te ontdekken. Het kerkgebouw overstijgt zijn historisch-culturele betekenis en is een levende plek waar mensen hun gelovig zijn beleven. Mensen stappen graag een kerk binnen en als ze daar dan zien dat er een gemeenschap “aan het werk” is, kan dit uitnodigend werken. In elke kerk kan op een geëigende manier getoond worden hoe catechese in deze gemeenschap aanwezig is door visuele en andere uitingen ervan. De kerkelijke kunst, ook in musea en concertzalen, kan mensen over de drempel helpen van “kijken naar kunst”, naar “empathie met de kunstenaar en het afgebeelde” en leiden tot persoonlijk geloof. Schoonheid maakt de geest ontvankelijk voor religie, geloof en spiritualiteit. Het ware, goede en schone leiden tot elkaar.

Op het maatschappelijke domein heeft de christelijke overtuiging heel wat tot stand gebracht. Catechese kan hierop wijzen en tevens de kritische kracht van de christelijke traditie op ethisch vlak aangeven. Op het domein van de christelijke ethiek is catechetisch nog heel veel te doen. De sociale ethiek van de Kerk is te weinig bekend en haar seksuele moraal wordt eenzijdig verstaan. Catechese kan

helpen de basis van de menselijke waardigheid, die de kerkelijke ethiek schraagt, te verhelderen en in gesprek te brengen met de hedendaagse zorg voor de mens, zijn relaties, de maatschappij en het milieu.

In al deze genoemde ruimten en groepen zal catechese zowel eerste verkondiging zijn als verdieping. Er kan zodoende een “netwerk” van catechetische initiatieven ontstaan, die het mogelijk maakt dat mensen de kans krijgen verder te groeien en die telkens nieuwe perspectieven openen om hun geloofsweg te gaan.

Specifieke doelgroepen in de catechese

Naast de al genoemde domeinen zijn er nog een aantal doelgroepen te noemen, die bijzondere aandacht verdienen. We denken daarbij met name aan de mentaal gehandicapte kinderen, adolescenten en volwassenen. Om deze mensen te begeleiden op geloofsvlak is een heel geëigende catechese nodig waarvoor de ontwikkeling van materialen in de komende jaren, in dialoog met de pedagogie en de psychologie, een belangrijke uitdaging vormt.

4.2 Herbronning van de sacramentencatechese

De sacramentencatechese maakt tot nu toe nog het leeuwendeel van de catechese uit, zeker wat betreft de ingezette mensen en middelen. Maar juist in de sacramentencatechese, ervaren velen teleurstellingen. De sacramentencatechese wordt door nogal wat catecheten als zwaar ervaren, omdat ze zelden kan bouwen op een ondergrond van geloof en dus eigenlijk van nul moet beginnen. Tegelijk is er te weinig tijd om in de voorbereiding voldoende basiskennis van het geloof bij te brengen. Tussen en na de sacramenten is er op catechetisch gebied vaak een leemte, die de sacramenten tot geïsoleerde punten maakt in het leven. Vooral met betrekking tot het vormsel is de frustratie van catecheten groot: het lijkt wel het sacrament van het afscheid van de Kerk...

Daarom is er op het gebied van de sacramenten een nieuwe aanpak nodig. In het licht van de keuze voor catechese als initiatie en voor het “catechumenaal model” is het mogelijk de sacramentencatechese te herdenken en daardoor ook een nieuw elan te geven.

Een nieuwe aanpak van de sacramentencatechese

Allereerst lijkt het aangewezen *het traditionele schema van de sacramentencatechese te heroverwegen*. Het catechumenale model kan ons hierbij helpen. Traditioneel kennen wij in de catechese de voorbereiding en het sacrament. In het catechumenale model voegen wij daar een dimensie aan toe: de mystagogische. Dat betekent dat elke vraag naar een sacrament de start is van een proces, waarbij het sacrament letterlijk en figuurlijk het middelpunt is. Naar aanleiding van die vraag begint een traject dat mensen op hun eigen niveau aanspreekt, hun biografie meeneemt en een verdere weg aanbiedt. Het sacrament is immers geen eindpunt, maar een genadegave die de mens oproept zijn weg op een nieuwe manier te bewandelen en te ervaren. Het sacrament schept toekomst. Sacramentencatechese neemt in de voorbereidende fase de vraag op, diept ze uit en brengt ze in dialoog met de christelijke boodschap omtrent dit sacrament. De viering van het sacrament is zelf een catechetisch gebeuren, omdat het beleefd en doorleefd kan worden als het begin van een weg. Het mystagogische traject helpt deze weg verder te gaan.

De initiatiesacramenten

Bij elk sacrament is dit het geval, maar het wordt het meest duidelijk bij de initiatiesacramenten. Kinderen en ouders krijgen een traject aangeboden op hun eigen niveau: de ouders een catechese met volwassenen, de kinderen hun directe voorbereiding op het sacrament. Nadien worden zij opnieuw uitgenodigd om het beleefde verder uit te diepen en in hun leven te verwerkelijken. Concreet zou dit kunnen leiden tot een catechetisch traject waarin de sacramenten telkens aanleiding vormen tot verdere catechese.

In de praktijk merken we dat het sacrament van het doopsel niet noodzakelijk meer op babyleeftijd gebeurt, maar soms op latere leeftijd wordt gevraagd, bijvoorbeeld als kinderen hun eerste communie willen doen. Deze ontwikkeling kunnen we aangrijpen om in het kader van het catechumenale model deze kinderen een eigen catechetische weg aan te bieden.

Projecten van initiatiesacramentencatechese zijn dus meer dan enkel een voorbereiding op het sacrament: ze nodigen uit tot een catechumenaal traject voor ouders en kinderen. Ook de school kan hierin een partner zijn.

Deze trajecten hoeven niet te veel tijd te vragen. Het gaat er in eerste instantie om dat er een weg ontstaat, waarbij het sacrament uitnodigt stappen verder te zetten. Dit kan zich in de eerste communie catechese bijvoorbeeld uiten in enkele ouderavonden, bijeenkomsten met de kinderen en een aantal liturgische momenten vooraf, het sacrament zelf en vervolgens een dankviering en een verdere uitnodiging voor kindermevendiensten. Ook voor de ouders kan men naar aanleiding van ervaringen in ouderavonden een aanbod doen om dieper in te gaan op het besprokene. Wij moeten daarbij voor ogen houden dat hét catechetische traject niet bestaat. Telkens is het een zoeken naar de mogelijkheden die elk catechetisch traject heeft. Maar omdat er in deze catechumenale benadering steeds ruimte voor verdere groei is, valt de druk op de catechese ook enigszins weg. Ze nodigt immers uit om nieuwe wegen te gaan, zodat geen enkele sacramentencatechese een “eindpunt” betekent. Na elk traject worden nieuwe mogelijkheden aangeboden.

De overige sacramenten binnen een catechumenaal model

- **Huwelijk**

Ook de huwelijksvoorbereiding kan vanuit een catechumenaal model gedacht worden. De huwelijksaanvraag vormt dan eveneens aanleiding tot een traject. In het geval van het huwelijk is er tegelijk behoefte aan een uitnodigende catechese voor het huwelijk, die mensen uitdaagt de vraag te stellen of een kerkelijk huwelijk voor hen een zinvolle mogelijkheid kan zijn. Daarnaast is het goed denkbaar dat er na het huwelijk catechetisch-pastorale initiatieven worden genomen om actief de gehuwden te ondersteunen in hun huwelijksleven. Dit kan in samenwerking met de centra voor huwelijk en gezin in de bisdommen.

- **Sacrament van de vergeving**

Er is nood aan een catechese die de vergeving en de behoefte daaraan in het dagelijkse leven van het individu en de maatschappij doet ontdekken. Daartoe zal het veld eerst moeten worden omgeploegd alvorens de catechese het sacrament van de vergeving als een onvermoede gave van God kan doen oplichten.

Binnen de sacramentencatechese van eerste communie, vormsel en huwelijk kan de catechese over vergeving en de rol van het sacrament hierin aan bod komen en ook liturgisch gestalte krijgen. Maar de gelovigen zullen zelf ook getuigenis moeten afleggen van de kracht van het sacrament van de vergeving. Daarom is een hernieuwde aandacht voor dit sacrament binnen catechese met volwassenen en in de eigen gemeenschap essentieel. Daarnaast wordt in het sacrament van de verzoening de kwestie van het kwaad en de zonde aangeraakt, een voor onze tijd moeilijke en toch brandend actuele vraagstelling. Catechese over dit sacrament kan de visie op kwaad verhelderen en confronteren met het christelijke antwoord in Jezus, en zo ook de weg uit dit kwaad tonen.

- De ziekenzalving

Een aparte catechese van de ziekenzalving is niet direct aangewezen, maar ze komt aan bod binnen het geheel van de christelijke visie op lijden. Lijden is net als kwaad een struikelsteen voor de mens. Christenen hebben er geen sluitend antwoord op, maar wijzen naar Christus als Degene die de destructieve macht van het lijden heeft overwonnen en het licht laat doorbreken. De ziekenzalving is een teken van Zijn aanwezigheid in het lijden zelf, Zijn mee-lijden en zet daarvoor het lijden ook in perspectief. Daarnaast is de ziekenzalving voor nog te veel mensen het “stervenssacrament”. Catechese kan helpen dit sacrament te ontdekken als Gods nabijheid in het lijden, niet als de terminus. In catechese met bijvoorbeeld senioren kan dit verhelderd worden.

- De wijding

Ook het sacrament van de wijding kan geïntegreerd worden in de catechese. Het is voor velen niet evident wat wijding betekent en hoe zij bron van genade en dienst is in de kerkgemeenschap. Een goede catechese van het ambt vertrekt uiteraard bij de vraag naar hoe God mensen roept tot zijn dienstwerk. Het catechumenale model roept ons hierbij op om de roeping als een proces te zien, dat zich steeds meer kan ontwikkelen door de verschillende levensfasen heen. Elke mens is op zijn eigen wijze geroepen om leerling van Jezus te worden. Het gewijde ambt is een verbijzondering van deze algemene roeping. Het besef van het geroepen en gezond zijn van iedere gedoopte kan een goede bodem vormen om te verstaan wat de roeping tot het gewijde ambt betekent

en kan mensen helpen deze roep ook te onderscheiden. Zo kan catechese roepingen pastoraal ondersteunen.

4.3 Nieuwe impulsen voor het catechumenaat

Het catechumenaat is voorlopig nog een randfenomeen in de Nederlandse Kerk. Toch is het boeiend om vast te stellen dat nogal wat mensen die als kind niet gedoopt werden dit sacrament verlangen en intreden in het geloof. Zoals we bij het catechumenaal model aanhaalden, is het catechumenaat eigenlijk de oervorm van de catechese. Alle elementen ervan worden erin geconcentreerd: de eerste verkondiging, de voorbereidende catechese, het sacrament zelf en de mystagogie.

Het catechumenaat vormt tevens een vraag aan de gelovige gemeenschap: hoe wervend is zij? Hoe getuigend? En hoe uitnodigend en ontvangend? In de catechese zullen we daarom meer aandacht besteden aan het catechumenaat als inspiratie voor ons eigen geloofsbeleven en de manier waarop wij dit uitdragen. Dit vormt de grondvoorwaarde waarop de uitbouw van het catechumenaat kan gebeuren. Wanneer we de dynamiek van de missionaire gemeenschap ontwikkelen, zal dit uiteraard een grotere wervende kracht doen opbloeien waarin het catechumenaat zich kan ontplooiën.

Het catechumenaat bij kinderen is een groeiend fenomeen. Het gaat dan om kinderen die bijvoorbeeld hun eerste communie of vormsel willen doen en nog niet gedoopt zijn. Dit schept levensgrote kansen voor een catechese die het hele gezin in geloof doet groeien en voor keuzes stelt. Nieuwe leermiddelen en trajecten zullen hier rond ontwikkeld worden.

Wij hebben ons beperkt tot een drietal specifieke oriëntaties, die de krachtlijnen voor de parochiecatechese kunnen concretiseren. Uiteraard is hiermee niet het laatste woord gezegd. Wat hier ontvouwd werd, wil geen gedetailleerd programma zijn. Maar we hebben willen aantonen dat een vernieuwende en inspirerende catechese vraagt om een heroriëntatie en dynamisering van het bestaande traject dat we mensen aanbieden. Daarnaast zijn ook nieuwe initiatieven nodig.

HOOFDSTUK 5: CATECHESE EN BELEID: CATECHESEPLANNEN, OPLEIDING EN LEERMIDDELEN

Wat voorafging is, zoals gezegd, geen gedetailleerd programma. We hebben een reeks krachtlijnen en oriëntaties geformuleerd, die op het niveau van de bisdommen, dekenaten en parochies gerealiseerd kunnen worden.

Catechese is een kerkelijk gebeuren. De band tussen catechese en de lokale kerkgemeenschap veronderstelt dat de catechese een geïntegreerd deel uitmaakt van het pastoraat en het pastorale plan van het bisdom, het dekenaat, de parochie... Er komt op die wijze een wederzijdse bevruchting tot stand die het pastoraat kan activeren. We hebben in deze tekst reeds aangegeven hoe catechese samenhangt met liturgie en diaconie en deze kan dynamiseren en op haar beurt door de liturgie en de diaconie wordt geïnspireerd. De vernieuwing van de catechese vernieuwt ook het leven van de Kerk.

In dit hoofdstuk willen we aangeven wat er mogelijk is op de verschillende pastorale niveaus en hoe wij de implementatie van deze oriëntatietekst willen realiseren.

5.1 Het diocesane niveau

Catechesediensten van bisdommen

Deze oriëntatietekst wil de catechetische diensten van de bisdommen concreet uitnodigen een catechetisch plan op te stellen dat geïntegreerd wordt in het gehele pastoraat. Aan de hand van de krachtlijnen en oriëntaties van deze oriëntatietekst kan iedere diocesane catechesedienst een plan opstellen dat beantwoordt aan de noden en de specificiteit van het eigen bisdom of van onderdelen daarvan. Binnen de reeds bestaande structuren kunnen deze vertalingen van de beleidslijnen leiden tot een vruchtbare dialoog en samenwerking op het catechetische werkveld.

De parochies en de veranderende structuren

De laatste jaren reorganiseren bisdommen hun territoriale structuren. De parochies wordt gevraagd in samenwerkingsverbanden te gaan opereren. Dat proces is volop bezig en vergt een diepgaande mentaliteitsverandering bij zowel de parochieverantwoordelijken als de parochianen. De grote uitdaging is om het pastoraat zo te herorganiseren, dat er vruchtbare samenwerking uit voortkomt die de kerkgemeenschap ten goede komt. Bij deze samenwerking kan de parochiecatechese veel baat hebben. Vrijwilligers en beroepskrachten kunnen hun talenten op een bredere basis ontplooiën en nieuwe prioriteiten en projecten realiseren. In plaats van minder kan de samenwerking ook meer betekenen: meer kwaliteit en aandacht voor catechese, een ontdekken van de noden en mogelijkheden en het inspelen daarop in grotere verbanden. Meerder initiatieven kunnen zo ontwikkeld worden en geïmplementeerd, er kan vorming en toerusting worden aangeboden op een breder en efficiënter niveau.

De pastorale ruimte wordt echter niet meer uitsluitend bepaald door territoriale structuren. Er zijn nog veel onontdekte en onontgonnen gebieden voor de catechese. Het niet exclusief focussen op structuren, biedt ook de kans om nieuwe settings te exploreren voor de parochiecatechese. Vooral in verband met de prioriteiten die deze oriëntatietekst legt op de eerste verkondiging, is het noodzakelijk nieuwe domeinen buiten de kerkelijke habitat te zoeken. We hebben reeds enkele daarvan aangegeven in de vorige hoofdstukken.

Nieuwe bewegingen

Nogal wat van de zo genoemde nieuwe bewegingen hechten zeer veel belang aan catechese en met name aan evangelisatie. Dit geeft hen vaak een elan dat positief kan werken binnen de kerkgemeenschappen. Daarom is samenwerking met deze bewegingen op het plaatselijk niveau ten eerste aan te bevelen. Door deze samenwerking kunnen de nieuwe bewegingen de landelijke en diocesane catecheseopties en –projecten integreren en kunnen de plaatselijke gemeenschappen kennismaken met de eigen aanpak van deze bewegingen. Door dienstbaar te zijn aan het leven van de parochie vermijdt men ook mogelijke tweedelingen binnen de kerkgemeenschap. De parochies (of samenwerkingsverbanden) blijven “klasseloze” gemeenschappen: ieder-

een kan er terecht, ook al is dit soms heel sporadisch. Te veel nadruk op een bepaald aspect van het Kerk-zijn in een parochie kan daarom soms ervaren worden als een opdeling tussen de gedoopten.

De catecheten

Uiteraard is een vernieuwde catechese niet mogelijk zonder catecheten. Naast de beroepskrachten zijn er vele vrijwilligers nodig die de catechese geven en dragen. We zijn er ons van bewust dat vaak moeilijk is deze mensen te vinden. Daarom willen we meer mensen motiveren om zich op het gebied van de catechese te bekwamen. Van belang is dat de verantwoordelijken voor het pastoraat de catechetische noden in kaart brengen en actief op zoek gaan naar beroepskrachten en vrijwilligers. Daarbij is het essentieel dat men de catecheten betreft bij het geheel van het pastoraat. De catecheten kunnen daar de andere medewerkers in het pastoraat en de verantwoordelijken attent maken op de catechetische mogelijkheden in het algemeen en op de catechetische aspecten en kansen van de andere activiteiten in het pastoraat. Het is duidelijk dat wij als Kerk en als lokale kerkgemeenschappen meer zullen moeten investeren in catechese en in de catecheten.

Naar gelang hun opleiding en ervaring zullen er op diverse niveaus door de bisschoppen door zending en/of aanstelling catechetisch geschoolde mensen opereren.

- De *beroepscatecheten* krijgen tot taak de veranderingsprocessen die in deze oriëntatietekst worden gevraagd te begeleiden in het veld, samen met de vrijwilligers. Voor hen moet een passende academische opleiding voorzien worden.
- De *gevormde vrijwilligers* kan men opleiden via een diocesane of interdiocesane opleiding. Naast toerusting is een voldoende persoonlijke inleiding in het geloof een vereiste.
- De *vrijwilligers* kunnen het best ter plaatse worden opgeleid door de beroepscatecheten via kort- of langerlopende toerustingstrajecten, aangepast aan hun inzetgebied en mogelijkheden.

Essentieel is dat op alle niveaus het belang van catechese wordt onderstreept, zodat velen zich geroepen weten zich hiervoor in te zetten.

5.2 Het Officium Catecheticum

Taakstelling

Het *Algemeen Directorium voor de catechese* stelt: “Bij de Bisschoppenconferentie kan een catechetisch bureau ingericht worden dat als voornaamste taak heeft de afzonderlijke bisdommen op catechetisch gebied hulp te bieden. Het bureau voor de catechese of het nationaal catechetisch centrum van de Bisschoppenconferentie heeft een dubbele taak:

- Dienst verlenen bij alle behoeften op catechetisch terrein in alle bisdommen van het betreffende gebied; zorgen voor publicaties van nationaal belang, voor landelijke congressen, voor de omgang met de media, en, in het algemeen, voor alle werkzaamheden en taken die de mogelijkheden van het bisdom of de regio te boven gaan.
- De bisdommen en regio's van dienst zijn door ruimere bekendheid te geven aan informatie op catechetisch terrein en aan catechetische projecten; door de activiteiten te coördineren; door hulp te bieden op het gebied van de catechese aan minder bedeelde bisdommen.

Het catechetisch bureau of het nationaal catechetisch centrum kan de bevoegdheid krijgen de eigen activiteiten te coördineren met die van de andere nationale bureaus van het episcopaat en andere catechetische instellingen; ook op internationaal niveau kunnen ze meewerken aan catechetische activiteiten”²¹

In de geest van het Directorium wil het Officium Catecheticum van de Nederlandse kerkprovincie deze taken waarnemen.

Het Officium Catecheticum is door de bisschoppenconferentie opgericht om de coördinatie tussen de catechetische initiatieven van de bisdommen te bevorderen en gezamenlijke trajecten op te zetten en in leermiddelen te voorzien. Het Officium Catecheticum brengt daartoe de verantwoordelijken voor catechese uit de verschillende bisdommen samen.

21. Algemeen Directorium voor de catechese, nr. 282.

Het Officium Catecheticum speelt daarin een coördinerende, inspirerende en subsidiaire rol. Het geeft impulsen om de beleidslijnen te concretiseren. Leermiddelen worden ontwikkeld in samenspraak met en op vraag van de bisdommen. Daarbij wordt het principe van de subsidiariteit gehanteerd. Het Officium Catecheticum werkt leermiddelen en materialen uit, die uit zichzelf een breder draagvlak vragen, waar mogelijk in samenwerking met de Vlaamse kerkprovincie. Daarnaast kunnen voor specifieke projecten kleinere samenwerkingsverbanden tussen de bisdommen door het Officium Catecheticum opgezet worden. In ieder geval is het de uitdrukkelijke wens van de bisschoppenconferentie om de catechetische initiatieven in de kerkprovincie te coördineren en in samenwerking op te zetten, en het catechetisch talent in ons land samen te brengen en te optimaliseren. Deze samenwerking creëert nieuwe mogelijkheden, benut de beperkte financiële middelen op een efficiëntere manier en biedt ook meer mogelijkheden tot samenwerking met andere partners, zoals uitgeverijen en mogelijke sponsors.

Opleiding

Er is behoefte aan vele en goede catecheten op diverse niveaus. Deze opdracht is zeer dringend. In ons land bestaan verschillende opleidingsmogelijkheden op diocesaan en academisch gebied om zich in het domein van de parochiecatechese te bekwamen. Wij wensen deze opleidingen meer op elkaar af te stemmen en eventuele lacunes daarbij in te vullen. Uitwisseling van materialen en expertise en interdiocesane samenwerkingverbanden zijn daarbij noodzakelijk. Ook de eindtermen en studiebelasting van de gelijkaardige opleiding zullen op elkaar worden afgestemd. Op basis hiervan kunnen de verschillende opleidingen tot parochiecatecheet landelijk erkend worden zodat afgestudeerden ook mobieler worden.

De opleidingen worden tevens uitgenodigd om de hier voorliggende oriëntatietekst in hun curricula op te nemen en de cursisten de nodige instrumenten en kennis aan te reiken om de daarin genoemde beleidsopties te realiseren.

Zonder goede catecheten is een catecheseplan niet efficiënt. Daarom willen wij allen oproepen om actief op zoek te gaan naar catechetisch talent en er de

nodige opleiding voor te voorzien. Bovendien zullen de opleidingen zichzelf ook bevragen en vernieuwen zodat ze mensen actief toerusten om de vernieuwde catechese die wij in deze oriëntatietekst aanreiken, te realiseren. Van belang is ook dat er mensen gevormd worden die materialen voor de verschillende leeftijds- en doelgroepen kunnen vervaardigen en die over de nodige multimediale en grafische talenten beschikken.

Tenslotte is het ook essentieel dat binnen de ambtsopleidingen voldoende aandacht gaat naar de catechese. Ambtsdragers zijn immers de eerste verantwoordelijken in het pastoraat en van hen kan worden verwacht dat zij erover waken dat de catechese een geïntegreerd deel uitmaakt van heel het pastorale handelen, dat zij catechetische initiatieven stimuleren en actief op zoek gaan naar medewerkers bij deze taak. Daartoe zullen ook de docenten catechetiek en de rectoren van de ambtsopleidingen betrokken worden bij overleg omtrent de opleidingen.

Materiaalontwikkeling

Het Officium ontwikkelt in samenspraak met de bisdommen leermiddelen of ondersteunt de ontwikkeling op andere niveaus, die de beleidsopties van de oriëntatietekst concretiseren, dit steeds in de geest van het *Algemeen Directorium voor de catechese*.²²

Via de opleidingen, studiedagen en de diocesane diensten voor catechese zullen deze materialen worden geïmplementeerd.

De *criteriacommissie* van de bisschoppenconferentie zal een label toekennen aan de materialen die ontwikkeld worden en die beantwoorden aan de beleidslijnen. Daartoe worden specifieke criteria uitgewerkt per domein van de parochiecatechese. Alle uitgevers van catechetisch materiaal worden daartoe uitgenodigd met het Officium Catecheticum een consortium te vormen waarbinnen de uitbouw van een curriculum dat beantwoordt aan deze criteria wordt gerealiseerd. Ook zal bekeken worden hoe wij de mogelijkheden die het internet ons geeft op een zo efficiënt mogelijke wijze kunnen gebruiken.

22. Algemeen Directorium voor de catechese, nr. 283.

Uitwisseling en dialoog

Naast het zorgvuldig overleg tussen de verantwoordelijken van de verschillende bisdommen is een uitwisseling van materialen, ideeën, ervaringen en dergelijke via een internetforum een mogelijkheid die het Officium wil actualiseren. Verder wil het Officium Catecheticum ook in gesprek gaan met de andere Officia (onderwijs, jongeren, liturgie, diaconie) om te zoeken naar mogelijke dwarsverbanden en samenwerking.

TOT SLOT

In zijn inleiding op het *Algemeen Directorium voor de catechese* van 1997 schreef toenmalig bisschop van Groningen, mgr. J.B.W.M. Möller: “Het zwakke punt in de catechese in ons land is niet het gebrek aan inzet. Het zwakke punt is de verbrokkeling van deze inzet. Er zou veel meer tot stand kunnen komen als er meer verband en samenwerking was tussen de catechetische activiteiten. Ook de bisdommen zouden wat dit betreft meer moeten samenwerken. Dat is nu mogelijk omdat het begrip voor de noodzaak van samenwerking groeiende is. De Kerk in ons land zal pas in staat zijn haar catechetische taken goed te vervullen als er samengewerkt wordt. Bij deze samenwerking kunnen de richtlijnen van het *Algemeen directorium voor de catechese* helpen en inspireren.”

De parochiecatechese staat voor intense uitdagingen. Er is geen tijd te verliezen. Maar tegelijk biedt de nieuwe situatie onverwachte kansen om op een andere en geïnspireerde wijze aan catechese te doen. Het oude wordt daarbij niet opgeheven maar opgenomen in een nieuwe dynamiek. Daarmee hopen we enthousiasme op te wekken voor het catechetische gebeuren. Om dit te doen is er behoefte aan materiaal, opgeleide mensen en uitwisseling. Wij zijn er ons van bewust dat wij met minder mensen en middelen zullen moeten werken. Samenwerking tussen de verschillende bisdommen, een vernieuwende en inspirerende reorganisatie van de catechese, krachtige leermiddelen en meer opleidingsvormen voor catecheten en vrijwilligers in de catechese kunnen dit niet enkel opvangen, maar wellicht ook leiden tot een nieuw elan. Laten wij in de kracht van de Geest en met al onze mogelijkheden hieraan werken.

Bijlage 1: schematische samenvatting van de oriëntatietekst

Vanuit een nieuw zelfverstaan van ons gelovig zijn in de Kerk

- Als missionaire gemeenschap
- Die haar identiteit herformuleert
- In dialoog met de mensen van deze tijd

.....naar een vernieuwde catechese

Van een pedagogisch model naar een evangeliserend model als motor van vernieuwing van het pastoraat

.....door catechese te zien als initiatie

- Intreden in het leven als christen
- Vanuit een Bijbelse pedagogie
- Met Christus als Initiator
- Waarbij de Kerk zich telkens weer opnieuw laat initiëren om zo anderen te initiëren in het hele leven van de kerk: leren, vieren, doen en zijn.

Daaruit vloeien als prioriteiten voort:

- Een levende kerkgemeenschap als voorwaarde voor een vernieuwde catechese
- Eerste verkondiging als permanente uitdaging in alle geledingen van de catechese
- Het besef dat men gelovig wordt en geloofsleerling is, met als model het catechumenaat

Methodisch willen we dit realiseren door:

- Een gedifferentieerde en permanente catechese
- Een vernieuwde sacramentencatechese naar catechumenaal model
- Een hernieuwde aandacht voor het catechumenaat

Op beleidsniveau betekent dit:

- De bisdommen stellen in de lijn van de oriëntatietekst een catechetisch plan op
- De vorming van de catecheten wordt gestimuleerd en gecoördineerd
- Nieuwe leermiddelen worden uitgewerkt zoveel mogelijk op landelijk niveau
- Het Officium Catecheticum ondersteunt, stimuleert en coördineert hierin

Rkkerk.nl, blad uit het hart van de Kerk

Rkkerk.nl brengt nieuws recht uit het hart van de kerk. Als officieel orgaan van de Kerkprovincie informeert het over ontwikkelingen in de Kerkprovincie en de Nederlandse bisdommen. Ook nieuws van het Vaticaan en de wereldkerk en op het gebied van de oecumene en de interreligieuze dialoog, missie en liturgie komen aan bod.

Abonnees waarderen *rkkerk.nl* als een betrouwbaar tijdschrift dat actueel, beknopt en objectief bericht over ontwikkelingen in en rond de Rooms-katholieke Kerk.

Tien keer per jaar verschijnt bij *rkkerk.nl* de reeks Kerkelijke documentatie, waarin belangrijke kerkelijke teksten van de Heilige Stoel, de Nederlandse bisschoppen of andere bron in Nederlandse vertaling worden opgenomen. Abonnees van *rkkerk.nl* kunnen deze uitgave voor een kleine meerprijs ontvangen.

Maak nu kennis met *rkkerk.nl*

Stuur uw naam en adresgegevens naar: abonnementen@rkk.nl

of schrijf naar:

Secretariaat RKK

Postbus 13049

3500 ZH Utrecht

U kunt ook bellen: 030-2326909

Ter kennismaking kunt u vrijblijvend een proefabonnement ontvangen (vier nummers gratis)

www.rkkerk.nl